

משרד החינוך התרבות והספורט
האגף לתרבות תורנית

מדי חודש בחודשו

עורך: אריה וינברגר

גיליון 159 - שבט התשס"ה

חברי המערכת:	הרב אליהו אביעד, בת-חן אהרונסון, ד"ר אברהם גוטליב, הרב אריה וינברגר, ד"ר אריה סטריקובסקי, שמעון עזר, ד"ר עמנואל בן נאה, שמחה סיאני, חנה תובל
סדר וגרפיקה:	שושנה שחר
עיצוב עטיפה:	סטודיו "שושנה שחר" - רעות גריידי
הדפסה:	"סקורפיו"
הוצאה לאור:	מחלקת הפרסומים, משרד החינוך התרבות והספורט

כתובת למכתבים: הרב אריה וינברגר, האגף לתרבות תורנית, משרד החינוך התרבות והספורט
רח' כנפי נשרים 22, ירושלים 95464
אתר האינטרנט של האגף לתרבות תורנית : www.education.gov.il/toranit
© כל הזכויות שמורות

נא לשמור על קדושת הגיליון

ירושלים, התשס"ה

תוכן העניינים

5	תאריכים ומאורעות בחודש שבט
14	בדרך האתרים - מס' 3
16	חומר עיוני למדריכה
	דינים
21	ט"ו בשבט במנהגי ישראל
23	לוח המודעות מס' 141 - תשבץ הצמחיה
24	פסיפס קהילות ישראל - יהודי גרמניה - חלק ב
27	פעולות
27	א. ט"ו בשבט
39	ב. 800 שנה לרמב"ם
41	ג. פרשת השבוע
	1. פרשת השבוע בכותרות
	2. חידות על הפרשה לנוער
43	מלאכות יד
46	חומר עזר
48	פתרונות לתשבץ הצמחיה
48	פתרונות לחידות בפרשה לנוער

תאריכים ומאורעות בחודש שבט

(אירועים ואתרים)

שבט - שנשמע בשורות טובות

חודש שבט הוא החודש האחד עשר למניין החודשים מניסן והחודש החמישי מחודש תשרי.

שם החודש - השם שבט הוא עברי בתוכנו. הוא כבר נזכר במקרא ויש לו משמעויות אחדות: (1) מטה, מקל, שוט לחביטה. (2) זמורה, ענף מגזע, מעם וממשפחה. המשמעות של חבטה היא בגלל אופי החודש, שבו מתרבים השטפונות החובטים באדמה ובכל היקום. העולם נראה כמוכה בשבט. יש המסבירים שבט מלשון ענף העץ, מפני שבחודש זה חל ראש השנה לאילנות שהוא חג העצים ופירותיהם. ולמה הוא חודש העצים? יש אומרים מפני שבחודש זה מתחילים העצים לשתות את המים החדשים ויש אומרים מפני שבחודש זה מתחילה האדמה להתחמם והשרף עולה בעצים. ורגליים לדבר, שבחודש זה היו הולכים עם זמורות ודליי מים לנטוע עצים, לקיים את המצווה "כי תבואו אל הארץ ונטעתם", מנהג שחודש גם בימינו. בעבר קראו לחודש זה שבט, חוטר-ענף, זמורה, חודש הזמורות, ומעלים תפילה לה' שיחונן את ארצו "שבט נחלתו" בברכת שמים מעל, ידשנה ויפרה.

ודרשנים קשרו את השם שבט עם המבול שהיה בימי נח ועם עלה הזית שהביאה היונה לנח, כסימן ש"קלו המים מעל הארץ" (בראשית, ח, יא), ואמרו שעלה הזית הזה היה נצר רך שנקרא בשם **שבטבט**. על השאלה מהיכן הביאה היונה את עלה הזית, ר' לוי אמר - משבשושי ארץ-ישראל הביאתו (מדרש רבה ויקרא לא, ח).

מזל החודש - דלי

מזלו של החודש הוא הדלי המסמל את שפע המים כפי שנאמר "יזל מים מדליו" (במדבר כד, ז). ובחודש זה היו ממלאים את בורות המים בדליים ואף הולכים עם דליים להשקות את העצים והנטעים.

על פי "הגאולה בסוד חודשי השנה", ד"ר ש"ז כהנא

אירועים

ג' בשבט תשנ"א (1991) - מלחמת המפרץ הראשונה מגיעה לישראל.

ביום זה החלה התקפת הטיילים הראשונה של עיראק נגד ישראל, במהלך מלחמת המפרץ - בשנת 1991 - שוגרו לעבר ישראל כ-40 טילים, נפגעו למעלה מ-4,000 בתים עם אבידות בנפש מועטות. ישראל הבליגה ולא הגיבה על ההתקפות. ניתנה הוראה להיכנס לחדרים

אטומים בכל פעם ששוגרו טילים מעיראק.

בשנת 2003 ארה"ב וכוחות הקואליציה תקפו שנית את עיראק, הפילו את משטרו של סאדאם חוסיין ועדיין נמצאים שם כוחות בניסיון לכונן משטר חדש.

ה' בשבט תש"ח (1948) - הל"ה נפלו בדרכם לגוש עציון.

ב-14 בינואר הותקף גוש עציון על ידי כ-2000 ערבים בראשות עבדול קאדר אל-חוסייני. מגיני הגוש הצליחו לגבור עליהם, אך גבר החשש מהתקפות נוספות.

יישובי הגוש שלטו על הדרך הראשית מחברון לירושלים והיה ברור לשני הצדדים שדבר זה מעכב את כיבוש ירושלים.

מפקד הגוש, עוזי נרקיס ז"ל, ביקש עזרה והוחלט לשלוח מחלקה וציוד, נשק ותרופות. המחלקה יצאה למשימתה במסע רגלי, דרך הר טוב ועמק האלה, אך לא הגיעה ליעדה. היא התגלתה על ידי הערבים, פנתה צפונה ועלתה על גבעה ושם נלחמה בגבורה עד אחרון אנשיה.

אחרי מלחמת ששת הימים פרצה הקק"ל כביש מעמק האלה לגוש עציון. הכביש עובר סמוך לגבעת הקרב שעליה הוקם גלעד לזכרם. קיבוץ "נתיב הל"ה" בעמק האלה נושא את שמם.

פרשת קרב הגבורה של הל"ה ונפילתם ההירואית עד האחרון, לא היו ברורים כל צורכם לפני מלחמת ששת הימים. לא היה ידוע מקום הקרב ומהלכו המדויק, וגם המיתוס של "טוהר הנשק" - סיפור הרועה הערבי, שאותו פגשו בדרכם ולא פגעו בו לרעה - כמעט ונותץ.

אחרי מלחמת ששת הימים יזם בית ספר שדה "כפר עציון" תחקיר מקיף כדי לפענח את דרכם האחרונה של הל"ה. נגבו עדויות ממוכתרי הכפרים הערביים ג'בע וצוריק, אשר באזור נפילתם, וכן הוזמן המפקד הבריטי של משטרת חברון, היימיש דוגין, אשר גילה את גופות הל"ה ודאג להעבירן לקבורה.

התברר כי "גבעת הקרב" - שלוחת הסנסאן - נמצאת בשטח ישראל, במרחק 5 ק"מ מכפר עציון. על גבעה זו, מוקפים באלפי ערבים, חלקם ברכס גבוה יותר, לחמו כעשר שעות בגבורה עילאית, הסבו אבידות כבדות לתוקפיהם, תוך טיפול בפצועיהם.

כמטווחי ראיה הפרידו בינם לבין מחוז חפצם. מכשיר קשר, דבר שכל כך ברור וזמין היום, לא היה ברשותם וכך נותרו מבודדים מחזית ומעורף.

הם לחמו בגבורה שעוררה כבוד ופחד - מוכתרי הסביבה העידו על כך בהערצה.

הם טיפלו בפצועים - חלקם נמצאו חבושים, ופוצצו את המקלעים וכלי הנשק שלא יפלו בידי הערבים. הם לא נכנעו ולא נסוגו עד שאזלה תחמושתם ונפל האחרון שבהם כשבידו אבן.

המידע שקיים על מסלולה של המחלקה ועל גילוייה, מקורו בעדויות שונות. מפקח המשטרה דוגין העיד שפגש בכפר הערבי צורף, שאליו הגיע יום אחרי הקרב, שתי נשים ערביות שהעידו כי ראו את הל"ה ונסו מפניהם בקריאות "יאהוד! יאהוד!". ידוע גם, כנראה מעדות נוספת מסוג זה, שרועה ערבי הודיע בבוקר על המחלקה הנמצאת בואדי הסמוך. בכפר צורף היה בית ספר ללוחמים ערבים מקומיים ואלו יצאו בהמוניהם וכבר ב-9 בבוקר נוצר מגע והחל קרב. נפילת הל"ה הייתה מכה קשה ליישוב היהודי שלחם על חייו. זה היה מחיר כבד מנשוא. הלוחמים היו ממיטב הנוער, ברוכי כשרונות במדעים ואומנויות, במחשבה וביצירה, כדברי דוד בן-גוריון: איני יודע אם הייתה בצבא ההגנה לישראל או באיזה צבא שהוא בעולם, מחלקה שריכזה יותר תפארת אדם וגבורת תום ועושר נפשי ממחלקה זו, שתעמוד לעד בתולדות עמנו בשם "הלמד הא".

ביבליוגרפיה

- **למד הא** - אנדה פינקרפלד, הוצאת ראובן מס.

י"א בשבט תש"ט (1949) - פרשת ההעפלה בתקופת השלטון הבריטי הגיעה לסיומה עם עלייתם של אחרוני המעפילים.

ה"העפלה" הייתה כינוי לעלייה לארץ בהיחבא וללא רשיון עלייה מטעם שלטונות המנדט הבריטי. היא גם נקראה עלייה ב' או עלייה בלתי ליגאלית.

מראשית ההעפלה ב-1943, ועד לסיומה עם קום המדינה, באו במסגרתה בדרך הים והיבשה כ-115,000 עולים.

בהעפלה היו 3 שלבים עיקריים: (א) 1934-1939 (מבוא האנייה "וילוס" ועד פרוץ מלחמת העולם השנייה), כ-10,000 עולים. (ב) 1939-1945, תקופת המלחמה, כ-20,000 עולים. (ג) 1945-1948, מסיום המלחמה ועד להקמת המדינה, כ-85,000 עולים.

את ראשיתה של ההעפלה ההמונית נוהגים לציין עם בוא האניות "אוניון" ו"וילוס". "וילוס" הגיעה מנמל פיראוס, ביולי 1934, כשעל סיפונה 350 חניכי "החלוץ" מפולין, שלא נכללו במכסות העלייה של ממשלת המנדט. היא הורידה את נוסעיה בהצלחה בחוף תל-אביב. כאן חיכו לה אנשי ההגנה שסייעו בהורדת העולים. בהפלגתה הבאה נבצר ממנה למצוא מקום מסתור מחמת הפיקוח הבריטי. היא הצליחה להוריד 50 מעפילים בלבד ולאחר מכן סבבה זמן רב בלב-ים וקנתה לה שם של ספינת רפאים. לבסוף שבה על עקבותיה ונוסעיה חזרו ברכבת אל ארץ מוצאם - פולין.

כשלונה של "וילוס" והתנגדות חלק מאנשי היישוב גרמו לתקופה של היסוסים ותנועות העולים הבלתי-ליגאלית הייתה דלילה.

מאורעות 1936-1939, צמצום ממדי העלייה החוקית ועליית הנאציזם באירופה הפכו

את ההעפלה למפעל הצלה. בתקופה זו ובעיקר מ-1937, מסתמנים בהעפלה המאפיינים הבאים: (א) העפלת נוער ציוני-חלוצי; (ב) העפלתם של פליטים הנמלטים מאירופה; (ג) ראשית השימוש בהעפלה גם כנשק פוליטי במאבק עם הבריטים (בעיקר בשנת 1939).

עולים שהצליחו להגיע ארצה בתקופה זו ונתפסו על ידי הבריטים קיבלו רשיונות עלייה (סרטיפיקטים), שמספרם הורד ממכסת הרשיונות הרשמית של הממשלה.

בשנים 1937/8 ארגנו אנשי החלוץ מספר אניות וב-1939 הורחבה הפעולה ובראשה הועמד שאול (מאירוב) אביגור מראשי ההגנה. מעתה כונה הארגון "המוסד לעלייה ב" והוא הפך לאחת מזרועותיה של ההגנה.

בתקופת מלחמת העולם השנייה הייתה המטרה העיקרית של העלייה מאירופה - הצלת יהודים. רוב האניות הגיעו בראשית המלחמה כאשר ניתן היה עוד לצאת ממספר נמלים באירופה. בהדרגה, ככל שהתפשטה המלחמה ונחסמו דרכי המוצא הוסב הדגש אל העלייה מן המזרח בדרך היבשה. מסלול העולים סבב את ארצות המזרח-התיכון - תורכיה, סוריה, עיראק ואיראן. הדרך חצתה את המדבר מעיראק לסוריה ומשם על ידי הברחת הגבול לארץ-ישראל, ועברה בתוך ריכוזי אוכלוסייה עוינת. סך הכול הגיעו מהמזרח בתקופה זו כ-7,500 איש.

שלוש השנים שמסיום מלחמת העולם השנייה ועד להקמת המדינה הן שנות שיא במאבק נגד הבריטים בנושא ההעפלה. ההעפלה הפכה לדרך העלייה העיקרית לארץ-ישראל. מאחוריה נוצר ארגון מסועף שתמכו בו היישוב, הציונות העולמית, יהדות הגולה, מספר מדינות ואהדה של דעת-הקהל העולמית.

הרשת הארגונית של "המוסד לעלייה" השתרעה על פני כל אירופה ובראשה עמד שאול (מאירוב) אביגור. ניצולי השואה הועברו על ידי המוסד לעלייה ממחנות העקורים לחופי הים ומשם בספינות רעועות לארץ-ישראל. הבריטים ניסו לחסום את החופים ודרכי המעבר, והצי הבריטי פתח במצוד נגד הספינות, לעתים מרגע הפלגתן מאירופה. בתקופה קצרה זו (1945-1947) עלו לארץ כ-85,000 מעפילים ב-65 כלי שיט. כ-55,000 נתפסו והובלו למחנות מעצר (בעיקר בקפריסין).

שיאו של מאבק ההפעלה היה במסע התלאות של האנייה "אקסודוס 1947" (יציאת אירופה תש"ז). אנייה זו יצאה מצרפת ב-10.7.47 כשעל סיפונה 4,500 מעפילים. לאורך כל הדרך לוותה על ידי משחתת בריטית ובהגיעה לגבול המים הטריטוריאליים של ארץ-ישראל נבלמה על ידי אניות מלחמה אנגליות. לאחר התנגשות נכונה האנייה והמעפילים הועלו על ספינות גירוש והוחזרו לנמל המוצא בצרפת. בנמל פורט דה בוק, ממנו יצאה האנייה, שבתו המעפילים שביתת רעב וסירבו לרדת. לאחר מאבק שנמשך שבועיים הופנו אניות הגירוש לנמל המבורג בגרמניה, שהיה אזור כיבוש בריטי, שם הורדו המעפילים בכוח הזרוע. פרשת "אקסודוס" הייתה לסמל המאבק במדיניות הבריטית.

ההעפלה, לבד מהיותה דרך עלייה והצלה, סייעה להעלאת נושא הפליטים וארץ-ישראל על שולחן הדיונים הבינלאומי במלוא התוקף והעוצמה. היא הביאה לגידול כוח-האדם בארץ ולגיבוש ההגנה ושיטות הארגון והלוחמה שלה, והייתה אחד המוקדים שסביבם התלכד היישוב כולו. תקופת ההעפלה באה לקיצה עם צאת הבריטים מהארץ, ב-15 במאי 1948.

(לפרטים נוספים בנושא ההעפלה: מרכז המבקרים - מוזיאון עתלית, טלי 04-9841980, או מוזיאון ההעפלה וחיל הים, טלי 04-8536249, 04-8537672).

ט"ו בשבט - ראש השנה לאילנות.

לתאריך זה משמעות הלכתית חשובה, ועיקרה הוא קביעת יום המבדיל בין "שנת מעשר" אחת לחברתה (לפרטים נוספים ראה מדורים "חומר עיוני למדריכה" ו"דינים").

כ"ט בשבט תשס"ג (2003) - האסטרונאוט אילן רמון ז"ל נהרג באסון ה"קולומביה".

אילן רמון, האסטרונאוט הישראלי הראשון, המריא לחלל בי"ג בשבט תשס"ג בחללית "קולומביה".

ההמראה שהייתה אירוע מתוקשר מאוד, הסבה גאווה לכל ישראלי, אך לא הסתיימה בשלום. החללית וצוותה ניספו בחזרתם לכדור הארץ.

אילן, בנוסף לכושרו כטייס וכאיש חלל, ולחביבותו הרבה, התגלה כיהודי גאה ונאמן. למרות שלא היה שומר מצוות הוא דאג שיסופק לו מזון כשר, לקח עמו ספר תורה קטן וציור של ילד שניספה בשואה. אילן ביקש מהרב של יוסטון להשמיע טרם הטיסה את הפסוק "השמע עם קול אלוקים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחיי" (דברים ד' ל"ג). כל זאת מתוך תחושתו שיהודי הוא מייצג לא רק את מדינת ישראל, אלא את העם היהודי, והעם היהודי מיוצג על ידי תורתו ואמונתו.

לא ייפלא, אפוא, שאילן זוכה להיות מונצח על ידי הכנסת ספרי תורה לזיכרו במקומות שונים בארץ.

בבסיס חיל האוויר בחצרים הוכנס ספר תורה שנתרם על ידי קהילות צרפת במעמד 500 מנהיגים. באירוע המרגש השתתפו גם הרב הראשי לצה"ל ומפקד חיל האוויר. המנהיגים הסבירו כי התרגשו מהתייחסותו של אילן לערכי היהדות ולכן החליטו לתרום את ספר התורה לזיכרו.

בול שהוצא לזיכרו של אילן רמון ז"ל

ספר תורה נוסף הוכנס לבית הכנסת של "יד ושם" בירושלים, בהשתתפות משפחת רמון, אישי צבא ונציגים צבאיים.

אכן, הנצחה ראויה לאילן שייצג את מדינתו ועמו בצורה המכובדת והנאה ביותר וקידש שם שמים לעיני כל העולם.

אתרים

ז' בשבט תשס"ד (2004) - הקדשת אנדרטה למח"ל ב"יד לשריון" בלטרון.

מח"ל - ראשי תיבות של "מתנדבי חוץ לארץ", כשלושת אלפים לוחמים שבאו לסייע לישראל במלחמת העצמאות. מספר המתנדבים, שרובם היו רחוקים מציונות ומתרבות עברית, ומקצתם אף לא יהודים - רובם באו מתוך מניעים הומניים להגן על המדינה הצעירה. תרומתם הייתה איכותית בשל כשרונם, ניסיונם, מסירותם וידיעתם את תורת המלחמה המודרנית ואת סוגי הנשק. השפעתם הייתה ניכרת בחיל הים, בתותחנים ועוד. אך בייחוד בחיל-האוויר של ה"הגנה" וצה"ל, שראשיתו הייתה קטנה ודלה. כבר בחודשים הראשונים של 1948 הגיעו טייסים מתנדבים ראשונים לשירות האווירי של ה"הגנה". הטייסות הראשונות היו מורכבות רובן מאנשי מח"ל. יש לציין שהתנדבותם של רבים מהם הייתה בלתי-חוקית על פי חוקי ארצות מוצאם ולכן רבים נשאו שמות בדויים וכשנפלו במלחמה נקברו כאלמונים. שמו של אחד מאנשי מח"ל, האלוף דוד מרכוס (מיקי סטון) ידוע במיוחד. הוא פיקד על חזית ירושלים ונפל ב-11 ביוני 1948, שעות אחדות קודם להתחלת הפוגה ראשונה בקרבות מלחמת העצמאות. לפחות 150 מתנדבי מח"ל נפלו במערכות ישראל.

רוב מתנדבי חו"ל חזרו לאחר מלחמת העצמאות לארצותיהם אך היו שנשארו בארץ והקימו בישראל את ביתם.

י"ג בשבט תרפ"ז (1927) - נוסד כפר הנוער בן שמן.

"טוב שם משמן טוב"

מה לבן-שמן ולשמן?

על גבול השפלה ומישור החוף, בצד הכביש המהיר ירושלים-תל-אביב, שוכן הכפר בן-שמן.

המקום קשור בתולדות היישוב היהודי החדש בארץ-ישראל, מאז ראשית המאה ה-20. מקור השם בשיעיה ה, א: "כרם היה לידידי בקרן בן-שמן". הכוונה לכרם שהיה נטוע על אדמה דשנה ופורייה.

בשנת תרס"ב (1902) בנימין זאב הרצל הורה להתחיל לרכוש אדמות, אשר עליהן יינטעו

עצים רבים ובכללם עצי זית. לאחר כשלוש שנים החלו בנטיעת עצי היער הראשונים באזור. זהו היער ה"בכור" בישראל.

כתוצאה מקרבתו ליער הפך אזור בן-שמן לצומת חשוב בתולדות הציונות. בכפר הסמוך לו הקימו את בית החרושת הראשון לשמן - "חדיד", ע"ש היישוב העתיק חדיתה הסמוך. המפעל לא הצליח להניב רווחים. לאחר זמן רכשה אותו חברת "עתיד" והשם שונה.

בשנת תרס"ו (1906) הקים במקום ישראל בלקינד, ממנהיגי הביל"ויים, בית ספר לאומי לתורה, לעבודת אדמה ולחינוך. תחילה עבור ילדים ניצולי פרעות קישינב ברוסיה (תרס"ה-1905) ולאחר מכן עבור ילדי ישראל, במיוחד העניים שבהם. המוסד נקרא "קריית ספר" ומטרתו "הרמת המצב החומרי והרוחני של אחינו יושבי א"י". שפת הלימוד הייתה עברית וגם האווירה הייתה חלוצית וציונית.

בגלל קשיים כלכליים וארגוניים הועברו התלמידים לכפר הנוער "מאיר שפיה" בדרום הר הכרמל, והקרקע, על המבנים שעליה הוחזרה לחזקת הקק"ל.

אחד המפעלים הראשונים שיצאו מבן-שמן היה מפעל הייעור של הקרן קיימת לישראל. התקציב לכך בא מקרן "תרומות עצי זית", שמטרתה הייתה נטיעת עצי זית והעברתם למתיישבים.

עם פטירתו של הרצל בתרס"ד (1904), הוחלט להקדיש את "תרומת עצי הזית" להנצחתו, והמטע נקרא "יער הרצל". המשתלה הייתה בחצר בית החרושת "חדיד" (עתיד).

עם העברת המוסד "קריית ספר" לשפיה, הוסב שם המקום ל"אחוות בית עריף" והחוזה נמסרה לניהולו של האגרונום יצחק וולקנסקי.

הוא הפך את המקום לחוות הכשרה לעולים חדשים. נערכו ניסיונות חקלאיים שהשפיעו על התפתחות החקלאות בארץ. חוות בן-שמן שימשה מקום לימוד, הכשרה והשתלמות לפועלים.

בבן-שמן נעשה ניסיון להקים כפר אמנים. ההסתדרות הציונית הושיבה בכפר כארבע-עשרה משפחות מעולי תימן, מתוך כוונה שיעבדו את האדמה ויעסקו גם בצורפות, במלאכת יצירה ומחשבת בסגנון "בצלאל" - בית הספר לאמנות שנפתח בירושלים זמן קצר קודם לכן.

בכפר האמנים, שנקרא אף הוא "בצלאל" ניסו לקיים גם משק חקלאי קטן. הניסיון לא עלה יפה ולאחר שלוש שנים חזרו התימנים לירושלים.

בבן-שמן גובש לראשונה, בשנת תרע"ג (1913) רעיון "מושב העובדים". מלחמת העולם הראשונה לא איפשרה את מימוש הרעיון, ורק לאחריה בשנת תרפ"א (1921) הוקם המושב הראשון "נהלל" בעמק יזרעאל על ידי חברים שהגו אותו בבן-שמן.

בימי מלחמת העולם הראשונה נפגעו קשה המבנים בבן-שמן. החווה החקלאית ננטשה והועברה לרחובות. בשנת תרפ"ג (1923) הוקם מושב עובדים בבתי הנטושים של הצורפים.

בשנת תרפ"ז (1927) חולקו אדמות בן-שמן לשני חלקים - חלקן הועברו לרשות חברי המושב ועל חלקן השני הוקם - על ידי ד"ר זיגפריד להמן - כפר נוער חדש.

ד"ר להמן עלה לארץ עם חניכיו, יתומים ממוסד שניהל בקובנה. מגורי החניכים היו בחצר החווה החקלאית. הם החלו בנטיעת יערות אורן וברוש חדשים. כעבור מספר שנים קלט הכפר את ילדי "עליית הנוער" מיסודה של רחה פריאר, שהעלתה בשנת תרצ"ג (1933) בני נוער מגרמניה לישראל. בני הנוער נותקו מבתי ספרם ובן-שמן נתנה להם הזדמנות לרכוש חינוך והשכלה.

המושב עמד בגבורה כנגד הפורעים הערבים במאורעות תרפ"ט ותרצ"ו-תרצ"ח.

מלחמת העצמאות לא היטיבה עם היישוב. עמדות קדמיות שנחפרו בו גרמו לכריתת עצים רבים. המושב וכפר הנוער היו מנותקים משאר היישובים והקשר עמם התקיים רק באמצעות מטוס קל. המצור היה ממושך, אך את ילדי הכפר הצליחו לפנות לעמק חפר. המצור הוסר ב"מבצע דני" ע"ש דני מס מפקד מחלקת הלי"ה, שנפלו בדרכם לגוש עציון (יולי 1948), עם שחרור רמלה-לוד.

בשנות ה-50 חודש היישוב במקום והיה ליישוב כפרי. כפר הנוער נשאר מוסד חינוך. ביישוב נשארו חמישה בתים ששרדו משכונת "בצלאל" וכן שרידי חומת הבטון שהוקמה סביב המושב בזמן הפרעות.

לפרטים נוספים על בן-שמן ניתן לפנות לשוקי בטלי 052-3629150.

אתרים באזור בן שמן

גן זואולוגי - ממוקם בכפר הנוער ובמרכזו מבני חוות בן-שמן שהוקמו ב-1913. המבנים משומרים ובחצרם יש תצוגה קטנה של פריטים ארכיטקטוניים קדומים.

יער בן שמן - הוא אחד מגושי היערות הגדולים במדינה ומהווה את הריאה הירוקה של גוש דן. הקרן קיימת לישראל נטעה מעל ל-200 מיליון עצים על פני למעלה מ-900,000 דונם בארץ-ישראל. ביער דרכי נוף רבים בהן דרך החשמל שלאורכה פסלים סביבתיים, מגדל תצפית - מצפה מודיעין ואתרים ארכיטקטוניים אחרים.

דרך הנשיא - כר מכונה הכביש העובר מבן-שמן לאורך יער הרצל מזרחה אל קברי המכבים ואל עמק אילון. סמוך לכביש - אפיתאטרון ובצדו מגדל - "מצפה מודיעים". בצדי הכביש אנדרטות לזכר טייסים שנפלו בעת מילוי תפקידם במערכות ישראל. בשנים קודמות היה שביל צר וסלעי נמשך בתוואי דרך הנשיא של ימינו. מאות צעירים היו נעים ברגל בשביל זה בדרכם אל קברי המכבים בייחוד בחג החנוכה.

כפר חשמונאי - באזור מושב העובדים שילת בעמק איילון, כ-3 ק"מ מדרום-מזרח למבוא מודיעים. סמוך לו כפר חשמונאי משוחזר שבו ניתן ללמוד ולבצע את המלאכות העתיקות בכלים ובמתקנים משוחזרים.

לפרטים ניתן לפנות לזוהר ברעם בטלפונים: 08-9761095, 050-5682593,

דוא"ל: www.hasmonian.co.il

כפר חשמונאי

נאות קדומים

נאות קדומים - שמורה לאומית של טבע הארץ במקורות ישראל ליד חורשת בן-שמן, מרכזת בתוכה את טבע הארץ כפי שהוא נזכר במקורות. משמשת כאתר לסיוורים לימודיים (לפרטים בטלפונים 08-9770777, 08-9770770, 08-9770780).

כפר דניאל - פארק הקופים - מושב שיתופי בשפלה, כ-4 ק"מ מדרום-מזרח ללוד, על שם דניאל פריש, בעבר נשיא הסתדרות ציוני אמריקה. נוסד בידי אנשי מח"ל (מתנדבי חוץ לארץ), יוצאי ארצות אנגלו-סקסיות. במקום פארק הקופים.

ביבליוגרפיה

- **סיפורי בתים** - סיפורים של שבעים בתים בתולדות ההתיישבות, בעריכת זאב ענר.
- **אנציקלופדיה מפה** - כל היישובים וכל האתרים בישראל.
- **"אריאל"** - אנציקלופדיה לארץ ישראל, ד"ר זאב וילנאי.

בדרך האתרים - מס' 3

ד"ר עמנואל בן-נאה

נא לזהות את הדמויות והאתרים הקשורים, ישירות או בעקיפין, לפרשיות השבוע לחודש שבט המרומזים בכל השאלות/החידות הבאות, לכתוב משפט או שניים על חשיבותם ולשלוח למערכת עד סוף חודש אדר א'. יזכה בפרס המצליח לפתור את כל החידות.

איזה עולם קטן... (10 נקודות)

הנשים שתוצגנה להלן קשורות בפרשיות בשלח-יתרו. האחת בהפטרת הפרשה האחת, והשנייה בפרשה עצמה. ועתה הטו נא אזניכם!!

- שלום לך!
- שלום לך! תגידי את האמת: איך נפגשתם?
- נפגשתי אתו על באר המים.
- באמת מעניין, ואילו הוא ביקש ממני מעט מים!
- אני עשיתי מעשה הצלה בעזרת צור.
- גם אני הצלתי, את מי שהצלתי, בעזרת מקבת.
- מה שמך, דרך אגב!
- רק רמז אתן לך, אני עפה לי בשמים.
- טוב, גם אני רק ארמוז, אני משוטטת בשדות הפתוחים.
- מותר לשאול מאיזו משפחה את?
- אבי הוא אדם חשוב, עד כדי כך שיש לו כמה תארים!
- איזה קטע!! ההורים שלי קרובים להורים שלך!
- נו, התדעו מי אנו?

מי אוהב שח-מט?

באחת מההפטרות, אשר בחודש שבט, עדים אנו לדו-קרב בין שני מלכים. האחד, שמו קצת ארוך, ומשמעותו (האל) נבו-נצור-נא-את-הבכור. ואילו המתייצב מולו, נושא שם קצר יותר, שפירושו: הבית הגדול. שלא תטעו! לא מדובר בגורד שחקים או בשיכון עממי, אלא בבית הגדול של המלך.

אגב תחילת שמו של המלך הראשון מתנוססת על הר שממנו צפה בערגה, עבד ד'.

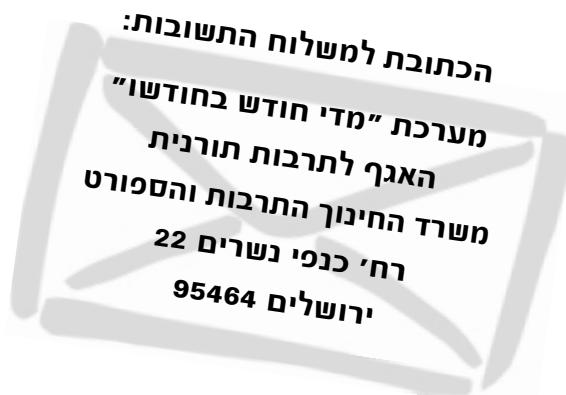
נו! המדור שואל: מי מכיר, מי יודע?

למתלבטים: אף לא אחד מהם חבר ב"אגודת צער בעלי חיים". ועוד דבר: שניהם לא כתובים ב"ספר הזהב" של קק"ל. ועוד פרטים מזהים: מארצו של האחד יצאנו מעבדות לחירות, ואילו האחר הוציאנו מחירות לעבדות.

מי כאן בעל הבית? (10 נקודות)

כבר בפרשת בשלח, ואפילו שאנו בריחוק רב מן הארץ המובטחת, נתקלים אנו באחד מסמליה המובהקים של פולחנה. בפרשתנו הוא שם של מקום. בארצנו, בלי עין הרע, יש למעלה ממנין מקומות ששמו משולב בהם. המהדרין ינסו נא לאתרם. ואם לא די בכך, גם לא מעט אנשים דבקו בשם הזה! אוי לאזניים שכך שומעות! משאלתנו צנועה היא: נסו נא להשחיל במחרוזת תשובתכם את מירב השמות שהשם של אותו נעבד כלול בהם.

ובכל זאת רמז קטן: יש אפילו אדמות... ויש אפילו השותף בבית...

או באמצעות הדואר האלקטרוני: tarbut-toranit@education.gov.il

סדר ט"ו בשבט - החוויה הישראלית

יום ט"ו בשבט עבר תהליך של פריצה מן החולין אל מעמד של חג, שקיבל משמעויות חדשות עם השנים. היום נחשב ט"ו בשבט חג של הצומח הארץ-ישראלי, חג של ההשתרשות בקרקע. היום זהו חג שכולו ישראלי, וכולנו מצווים לאכול מפירותיה של ארץ-ישראל. זהו חג של הצומח, אך גם של האדם, שהרי נאמר כבר "כי האדם עץ השדה" (דברים כ: יט).

במשנה במסכת ראש השנה, פרק א משנה א מונה המשנה ארבעה ראשי שנה: ראש השנה למלכים, ראש השנה למעשר בהמה, ראש השנה לשנים וראש השנה לאילן. בעניין זה של ראש השנה לאילן הייתה מחלוקת בין בית שמאי לבית הלל. בית שמאי קבעו את המועד באחד בשבט ובית הלל בחמישה עשר בשבט, וכידוע הלכה כבית הלל.

ט"ו בשבט - זה היום הקובע לפתיחת שנת המעשרות החדשה. והרמב"ם מחזק זאת: "אין תורמים מפירות שנה זו על פירות שנה שעברה" (משנה תורה, זרעים, הלכות מעשרות, ה', י"א).

והנה, יום שכביכול נועד להיות יום הלכתי-מינהלי הפך להיות יום של חג. מתברר שהשם "ראש השנה לאילן" נתפס כשם טעון מאוד שמתקשר מיד לפסוק "כי האדם עץ השדה" וכמובן לעץ הדעת ועץ החיים ולכל המקורות והפסוקים על עצים. ואכן נמצאו שני פיוטים עתיקים מן המאה העשירית בגניזה הקהירית, שבהם כותב הפיוט מביע דאגה לגורל האילנות. עדות למנהג של אכילת פירות בט"ו בשבט מופיע לראשונה בספרו של רבי יששכר אבן סוסאן ממרוקו שחי בצפת במאה השש-עשרה.

בספרו "עיבור השנים" הוא כותב: "ראש השנה לאילנות... נוהגים להרבות בו במיני פירות אילנות לכבוד שמו של היום".

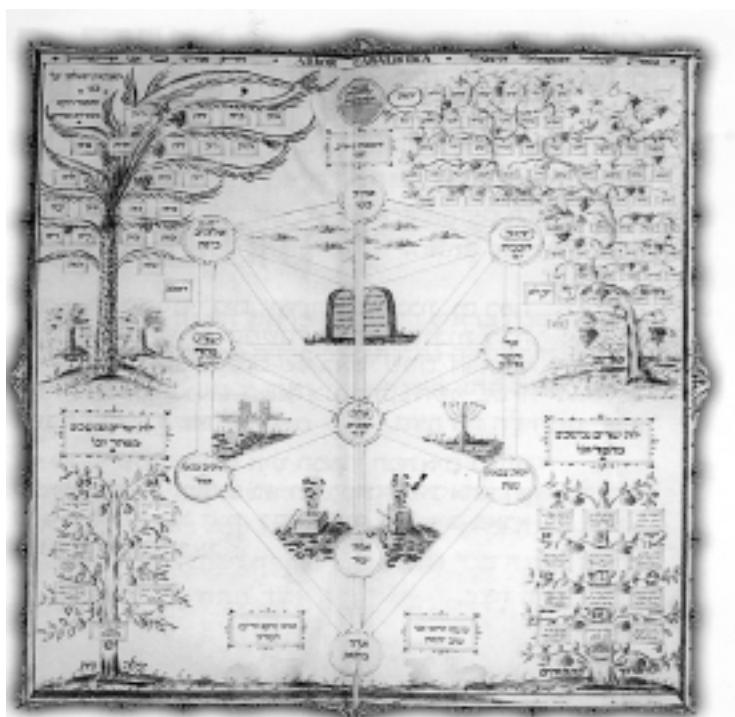
עמוד השער של תיקון ט"ו בשבט. נדפס בונציה 1762. מאוסף פרופסור גרשון שלום בספרייה הלאומית

וכאן אנו מגיעים להפיכת יום ט"ו בשבט מיום של אכילת פירות ליום של תיקון מיסטי קבלי. במאה השש-עשרה, התחזק היישוב היהודי בצפת בעלייה של יוצאי ספרד ופורטוגל. המקובלים, ובראשם האר"י הנהיגו אכילת פירות הארץ כביטוי לזירוז הגאולה. הספר הראשון שנותן עדות ברורה של סדר ביום זה הוא הספר "חמדת ימים". לא ברור מי כתב אותו, אך הוא כולל תיקונים שונים לימי חג ומועד במהלך השנה, ובין השאר נכלל בו סדר ט"ו בשבט, שנקרא "פרי עץ הדר". הספר "חמדת ימים" הופיע בדפוס לראשונה באיזמיר ב-1731, והמביא לבית הדפוס היה ר' יעקב בר יום טוב אלגאזי מאיזמיר, שמצא את כתב היד בהיותו בצפת ולא הצליח לאתר את שם מחברו.

ה"סדר" "פרי עץ הדר" הנכלל ב"חמדת ימים" כולל 30 מיני פירות (על פי דבריו של המקובל ר' חיים ויטאל, תלמידו של האר"י). הסדר נע על ציר של שלושה עולמות מתוך ארבעת העולמות בקבלה, והסיווג של הפירות לפי סדר העולמות נעשה גם הוא על פי דברי ר' חיים ויטאל:

- א. עולם העשייה - המסומל בסדר בפירות הנקלפים שתוכם נאכל (כגון שקדים ואגוזים).
- ב. עולם היצירה - המסומל בסדר בפירות שקליפתם החיצונית נאכלת ותוכם נזרק (כגון הזיתים והתמרים).
- ג. עולם הבריאה - המסומל בסדר בפירות שנאכלים בשלמות, הן הקליפה והן התוך (כגון תאנים וענבים).

"עץ הספירות" של המקובל אברהם הכהן אורה (1570 בקירוב - 1635 בקירוב).

העתק משנת 1675

הסדר נבנה כסדר מקביל לסדר פסח, וגם כאן נכללו ארבע כוסות יין, אלא שכאן שילבו שני סוגי יין: יין אדום ויין לבן. בכל שלב שתו כוס בצבע אחר. הכוס הראשונה כולה יין לבן (המסמלת את הטבע הרדום), הכוס השנייה רובה יין לבן ומיעוטה אדום (סמל לצמיחה המתעוררת), הכוס השלישית מחציתה לבן ומחציתה אדום (סמל למאבק בטבע בין ימות הקור והגשמים לימות האביב והחמה) והכוס הרביעית כולה יין אדום (סמל להתגברות האביב והפריחה על הקור). חילופי הצבעים מבשרים, אם כן, את חילופי עונות השנה בטבע. המשמעות המיסטית של הסדר הייתה להוסיף כוח תעצומות לטבע ולאילנות, כדי שהצמיחה בטבע הארץ-ישראלי לא תיפסק. התפיסה הייתה שהצמיחה תבשר את סופה של הגלות ואת ראשית הגאולה. כזכור, הרמב"ן ציין זאת כבר בפירושו לויקרא כ"ו לפסוק לב "ושממו עליה אויביכם". לדבריו, שום עם זר שיכבוש את הארץ לא יוכל להצמיחה, ורק כשתבוא גאולתם של ישראל, תפרח הארץ שוב. ואכן, סופו של סדר ט"ו בשבט כולל את הפסוקים הבאים: "יהי רצון מלפניך, שבכוח סגולת אכילת הפירות יתמלאו האילנות מעוז שפע הוד לשוב שנית להגדילם ולהצמיחם מראש השנה ועד אחרית השנה, לטובה ולברכה, לחיים טובים ולשלום".

סדר ט"ו בשבט התפשט בכל קהילות ישראל. ידוע לנו מעדות של אימנו סעידה, ששבא שלה חכם ציון חבשה, שהיה אב בית דין בקהילת בגדאד, שמדי שנה היה דואג לקבל מארץ-ישראל 30 מיני פירות ומקיים מצוות החג לפי הסדר של המקובלים בספר חמדת ימים. ובכל עדה נוספו מנהגים האופייניים לאותה עדה, וכן גם פיוטים מיוחדים. בקהילת בגדאד נוהגים לשיר את הפיוט "אז ירנן עץ היערים" שכתב הבן איש חי ר' יוסף חיים זצ"ל. וכך נהג אבינו מדי שנה בחג זה.

מפנה נוסף קרה לחג ט"ו בשבט עם שגשוגה של התנועה הציונית ועם העליות השונות לארץ בטרם הקמת המדינה.

ב-1884 ידוע לנו על נטיעות בט"ו בשבט במושבה יסוד המעלה. ב-1890, וליתר דיוק בט"ו בשבט תר"ן יזם מנהל בית הספר בזכרון יעקב, זאב יעבץ טקס נטיעות והוא הציע שמכאן ואילך יהפוך ט"ו בשבט לחג של נטיעות בארץ המתחדשת. ב-1908 חלה תפנית - בכנס של הסתדרות המורים בזכרון יעקב הוחלט באופן ממסדי להפוך את יום ט"ו בשבט ליום של נטיעות.

הציונות נתנה ממד חדש ומיוחד לחג ט"ו בשבט: חג ההשתרשות בקרקע, חג האהבה לטבע ולארץ. הציונות החזירה אותנו לכאן ומימשה את חלום שיבת ציון שחזו הנביאים. באנו לכאן כדי לבנות ולהיבנות, באנו כדי לפרוח ולהשתרש כאן, כי אין מקום אחר ליהודים עלי אדמות.

מאת הרצל ובלפור חקק

אילן אילן במה אברכך...

לעץ, שורשים רבים בתחום הזהות היהודית, כאשר ענפי העץ מסמלים כמטאפורה אילן יוחסין של האדם לצאצאיו. מה שמעיד, על ניצחיות באמצעות החזקת הקרקע בארץ-ישראל, והמשכיות החיים מתוך מידות, דרך ארץ ויראת שמים. בדרך זו נוקט הנביא ירמיהו שמדגיש (יז, ז-ח): "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו, והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חם והיה עלהו רענן ובשנת בצרת לא ידאג ולא מחיש מעשות פרי". וכן דוד המלך במזמור הראשון בתהלים (א-ג): "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב. כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה. והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח". גם חז"ל הדגישו קשר ייחודי זה בין האדם לעץ שאותו הם מכנים אילן, כמובא במסכת תענית (דף ה, ע"ב - ו, ע"א) בשמו של ר' יצחק נפחא, אמורא ארצישראלי מפורסם בדור השני והשלישי, כאשר עמד להיפרד מפגישה בסעודה מידידו רב נחמן, אמורא בבלי מפורסם באותה תקופה, כאשר ביקש ממנו רב נחמן שיברכו, כדלהלן:

אמר ליה (רב נחמן לר' יצחק): ליברכך מר (יברכני אדוני)! אמר ליה ר' יצחק לרב נחמן): אמשול לך משל למה הדבר דומה? לאדם שהיה הולך במדבר והיה רעב ועייף וצמא, ומצא אילן שפירותיו מתוקין וצילו נאה, ואמת (תעלת) המים עוברת תחתיו. אכל מפירותיו (של האילן) ושתה ממימיו (של המעיין) וישב בצילו (של האילן). וכשביקש לילך אמר: אילן, אילן, במה אברכך? אם אומר לך שיהיו פירותיך מתוקין הרי פירותיך מתוקין. שיהא צילך נאה, הרי צילך נאה. שתהא אמת המים עוברת תחתך, הרי אמת המים עוברת תחתך. אלא (כך אברך אותך): יהי רצון שכל נטיעות שנטעין ממך יהיו כמותך. אף אתה במה אברכך? אם בתורה, הרי (אתה) בן תורה. אם בעושר, הרי יש לך עושר. אם בבנים, הרי יש לך בנים. אלא (כך אברך אותך): יהי רצון שיהיו צאצאי מעיך כמותך (כפי שמבאר רש"י "שיהיו כמותך - בתורה לעושר וכבוד").

מאת ד"ר אברהם גוטליב

ערכים זה לזה - סגולה להצלחה

מעשה במלך רם ואדיר, שהיה נוטע עצים על כל הר וגבעה, תדיר.
רכב בהנאה וגאווה על סוסו האציל וסקר נוף ארצו במבט מקיף.
בדרכו פגש איכר זקן יהודי הנוטע אף הוא - עצים!
צחק האיכר למראה המלך עם סוסו ושאל: - כלום נאה למלך לרכב על סוס אחד, כאחד האדם!
הבין המלך וחזר עם 2 סוסיו הטובים והמובחרים. דהר עם העגלה והסוסים אל ההר, אל הפסגה.
אותו היום ירד גשם זועף, הארץ מוצפת והקרקע בוצית, והנה שקעו סוסי המלך עם המרכבה.
איך יוצאים מן הבוץ? קרא המלך! וציפה לרחמי אדם ושמים.

ראהו הזקן, קרב אליו ובהכנעה הציע עזרתו.

מה תעשה, שאל המלך?

פשוט! אפרוק 2 סוסיך מן העגלה, ארתום 2 סוסי, ותצא מזה!

צחק המלך - עם הסוסים הזקנים והעייפים שלך, תעשה מה ששני סוסי האצילים, הגיבורים לא צלחו? כיצד?

המתן ותראה, אדוני המלך.

החליף הזקן סוסי. הצליף בשוטו מכה אחת בלבד והעגלה ברגע כבר בחוץ, 'בדרך המלך'...

עמד המלך נבון, לא מאמין, איך ייתכן? בארזים נפלה שלהבת ואזובי הקיר הצליחו? ומה הסוד שלך יהודי?

אדוני המלך אין כאן לא סוד ולא חכמה יתירה. 2 סוסי, אחים בלב ובנפש (יהודים טובים) מצליפים באחד, חברו מרגיש ומצטער, מתאמץ, ויחד יוצאים מכל צרה.

אצלך אדוני המלך 2 הסוסים, זרים זה לזה, מכים את האחד, השני חוגג. אם כך, כל אחד מושך לכיוון אחר - מה הפלא שלא יוצאים מן הבוץ. אצלנו תמיד שבת אחים גם יחד.

אדוני המלך לא עצים אתם צריכים לנטוע - **שורשים חסר לכם.**

ליקט שמעון עזר

ט"ו בשבט במנהגי ישראל

מעות פירות

אצל כמה מעדות המזרח נהגו לאכול הפירות בט"ו בשבט בבית הכנסת ברוב עם, או בחוג המשפחה מסובים כולם יחד.

כן נהגו בכמה קהילות לערוך ערב ט"ו בשבט מגבית מיוחדת, "מעות פירות", לספק ממנה פירות לעניים שאין ידם משגת לקנות פירות לכבוד היום, ולתינוקות של בית רבם. וכן יש נוהגים לאכול בט"ו בשבט ט"ו מיני פירות.

שלום בית

באיזמיר נהגו לאכול פירות ט"ו בשבט כסמלים לשלום הבית וברכת הבית. בעל הבית מברך: על פת חטין הבאה בכיסנין - שהחטים יפים לשלום, שנאמר: "השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך" (תהילים קמז). עקרת הבית מברכת: על פרי הגפן, ויש זכר לדבר שנאמר: "אשתך כגפן פוריה" (תהילים קכח). אחריהם מברכים הבנים: על זיתים, שנאמר: "בניך כשתילי זיתים"; והבנות: על רימונים ואגוזים - על שם הכתוב: "כל כבודה בת מלך פנימה" (תהילים מה). התינוקות: על תפוח ודבש - שנאמר: "דבש וחלב תחת לשונך" ונאמר: "תחת התפוח עוררתך" (שיר השירים ח).

בגדי שבת

כמה צדיקים היו רגילים ללבשו בגדי שבת בט"ו בשבט והיו לובשים לבנים ומתעטפים לבנים באמרו: היום יום הרת עולם, היום "ראש השנה" כי האדם עץ השדה. והיו עורכים סעודה של מצווה בלילה וביום של ט"ו בשבט.

ט"ו מזמורים

באיזמיר היו נוהגים לכנס ביום ט"ו בשבט כל התלמידים שבעיר לאמר בצוותא ט"ו מזמורי תהילים לכבוד היום.

סדר הלילה

דומה לסדר ליל ראש השנה וליל הסדר של פסח מתחילים בקריאת פסוקים המתאימים לט"ו בשבט - מן התנ"ך, מן המשנה ומן הזוהר - בהם מדובר בבריאת העולם, הצומח ומצוות התוכחה, למען ידע האדם כי ברכת ד' היא תעשיר. וכי על כן יש ללכת בדרכי ד' וכגמול יתן ד' שובע ושלוש בארץ.

לוח המודעות מס' 141

תשבץ הצמחיה

במאונך: 1) 13 מאונך; 9) צמח מים הגדל בביצות; 10) בו שמים תפוחי-אדמה; 12) משבעת המינים; 15) צמח-בר ממשפחת הדגניים; 17) שיח-בר ממשפחת הקיטניות; 19) הכשיל, הוליד שולל; 21) דישן את הקרקע; 22) שניים; 24) אילן; 25) שיר ידוע לט"ו בשבט; 27) תואר כבוד תורכי; 28) קש; 29) בירת שווייץ; 30) מגולף; 32) התרבות מפעלי תעשייה; 33) עץ גבוה ממשפחת הדקל; 36) גיס; 37) תבלין לקפה; 39) תרבות הארץ; 41) עוד אחד משמותיו של 13 מאונך.

במאונך: 2) הרי, הנה; 3) פרי עץ הנאכל בקיץ; 4) מערב; 5) שקד; 6) עיר אשורית קדומה; 7) נחלש, נתעייף; 8) כתיבת שיר בדרך חרוזים; 11) שדה תבואה; 13) חג הקרב ובא; 14) בענה; 16) נטיעה בשנה הרביעית שלה; 18) מחבבת, אוהדת; 20) אילן שמפירותיו אנו אוכלים בטי"ו בשבט; 22) מפירות שבעת המינים; 23) משבעת המינים; 26) עוף לילי דורס; 30) ירק גינה; 31) ירק גינה; 34) תואר של גאון בתורה; 35) מזלו של חודש שבט; 38) רטוב; 40) יחידת הספק חשמלית.

על פי "לארזים בלבנון"

ראה פתרונות בסוף הגיליון

יהודי גרמניה - חלק ב'

יהודי גרמניה בימי הביניים

מסעות הצלב שהחלו משלהי המאה ה-11, הביאו בכנפיהן על קהילות גרמניה אסונות רבים (גזירות תתנ"ו). בחודש מאי 1096 הוחרבו הקהילות היהודיות בערי שו"מ (שפייר, וורמייזא ומיינץ), וגם בערים אחרות באזור הריין. אף על פי כן, הקהילות היהודיות התאוששו במהירות והתארגנו מחדש.

בתקופת מסעות הצלב, שנמשכה כ-200 שנה, היו תקופות של רגיעה ושגשוג בצד תקופות של סכנה ופגיעה. אף שנמשכה יצירת הפרשנות של בעלי "התוספות", נשארה אווירה מתוחה שהגיעה לשיאה ב-1298, כאשר הוחרבו 144 קהילות יהודיות בבווריה. הנוצרים האשימו את היהודים בעלילות דם.

במאה ה-14 נחרבו עוד 100 קהילות בשל האשמות היהודים בהפצת המוות השחור (מחלת הדבר). הפחד מפני המחלה, שהפילה חללים רבים באוכלוסיה הגרמנית, הופנה כלפי היהודים, שהואשמו בהרעלת בארות המים כדי להפיץ את המחלה.

בראשית המאה ה-15 נותרו קהילות בודדות על אדמת גרמניה, אך עם כל זאת, קהילות יהודיות התרבו בגרמניה עקב גירוש יהודי אנגליה, יהודי צרפת ומאוחר יותר אף מגורשי ספרד, מצאו מקלט בגרמניה.

גרמניה לא הייתה ידידותית כלפי היהודים, אך העובדה שהיא הייתה מפוצלת למאות נסיכויות ושליטים כנסייתיים, הקלה על היהודים למצוא הסדרי קיום עם השליטים המקומיים. השליטים העדיפו להטיל על היהודים מיסים כבדים וניצלו את מעמדם האזרחי הנחות.

כתוצאה מכך, התרוששו הקהילות היהודיות. כבני חסות, אף נאסר עליהם לשאת נשק להגנתם.

התפתחות הבורגנות העירונית והאגודות הנוצריות, האיסור לרכוש קרקע והחשש המתמיד מפני גירושם, הרעו את מצבם הכלכלי של היהודים עוד יותר, שנדחקו לעסוק ברוכלות, בעסקי כספים ובהלוואות בריבית שהיו אסורות על הנוצרים.

אחת הדמויות המופלאות שחיה במאה ה-13 היא: רבי מאיר בן ברוך מרוטנבורג. הוא היה אחד מגדולי הרבנים בדורו ובעל סמכות הלכתית בגרמניה ומעבר לה. כאשר נתפס בידי הקיסר רודולף מהפסבורג ונכלא, סירב להשתחרר עד יום מותו, כדי לא ליצור תקדים לסחיטת כספים מן הקהילות המרוששות.

ערעור המצב המשפטי והחברתי וההתאוששות הכלכלית, הביאו לכך, שרבים מן היהודים פנו מזרחה לבוהמיה, מורביה, פולין וליטא. בממלכת פולין, ליטא, נוצרו למעלה מ-200 קהילות יהודיות עד סוף המאה

ה-15. היהודים שנעו מזרחה, הביאו עימם את שפת היידיש ואת מנהגיהם החברתיים והדתיים והניחו את היסוד ליהדות מזרח אירופה. חלק קטן יותר מיהודי גרמניה עבר לאיטליה והקים שם קהילות אשכנזיות נבדלות.

עידן הרפורמציה שהחל בגרמניה, בראשית המאה ה-16, עורר תקווה בלב יהודי גרמניה, ליצירת יחס של סובלנות כלפיהם. אולם, הפרוטסטנטים התנו את יחסם כלפי היהודים בהודאה מפייהם באמיתות הנצרות. משסירבו היהודים לבקשתם, התפרצה השנאה כלפיהם במלוא עוזה וליוותה את כל מלחמות האיכרים ומלחמות הדת בקרב הציבור הגרמני עצמו. במקומות אחדים, כמו בפרנקפורט, היו פרעות כלפי היהודים. רוב יהודי גרמניה העדיפו לחיות בכפרים ולא בערים שבהן היו מסוגרים בגטאות צפופים ובתנאי חיים ירודים. הם מצאו את מחייתם בדוחק ורמת חייהם הייתה, כאמור, ירודה מלבד יהודים אחדים שהצליחו להתבלט על ידי גילוי מיומנויות בניהול כספים וכונו: "יהודי החצר". הבולט והידוע בין "יהודי החצר" היה "היהודי זיס" (יוסף בין זיסקינד אופנהיימר), שברבות הימים הפך לסמל בעיני כל האנטישמים, אף שבסופו של דבר ניתלה בעיר שטוטגארד ב-1738.

המוסד של "יהודי החצר" נעלם בסוף המאה ה-18 עם התפתחות הכלכלה ומערכת ניהול הכספים הציבוריים. צאצאי "יהודי החצר", כגון: משפחות ורבורג, אופנהיימר ואח' השתלבו מאוחר יותר במערכת הכלכלית והבולטת ביניהם היא משפחת רוטשילד.

מאיר אנשיל רוטשילד צבר רכוש רב כ"יהודי חצר" של הנסיך במדינת הסה. באמצעות בניו פיתח סניפי בנקים בערי אירופה השונות וכך עודד את המסחר והכלכלה באירופה. בנק רוטשילד ובניו, הפך ברבות הימים למעצמה פיננסית שרישתה פרוסה על פני העולם כולו. מפעלי הצדקה של המשפחה מגוונים וענפים. נכדו של עמשל היה הברון אדמונד דה-רוטשילד "הנדיב", שפעל רבות לחידוש ההתיישבות בארץ-ישראל. "קרן רוטשילד" פעילה עד עצם היום הזה במפעלי חברה ותרבות ובמערכות חינוך בארץ ובכל העולם היהודי.

אף שהיצירה היהודית-תרבותית בתקופה זו הייתה דלה, בכל זאת בקהילות אה"ו (אלטונה, המבורג ואנצבק), נכתב יומנה של גליקל (מזל) מהמלין (1724-1646). היא רשמה את זיכרונותיה ואלה נשתמרו עד עצם היום. ספרה של גליקל הוא תיאור עשיר ומלבב של משפחתה ותעודה המתארת את חיי היומיום של יהודי גרמניה באותה תקופה.

למרות הדלות החומרית, חיו יהודי גרמניה ברמה תרבותית גבוהה מאד, יחסית לסביבה הנוצרית, כולם ידעו קרוא וכתוב: התלמיד החכם השוקד על תלמודו זכה להערכה ולכבוד וגם הנשים הורגלו בקריאת "תחינות" - תפילות מיוחדות שנכתבו גם על ידי נשים עבור נשים וגם קריאת ספרים כמו: "צאינה וראינה" בשפת יידיש, שחיבר יצחק בן יעקב אשכנזי ובו סיפורי המקרא ומבחר מדרשים ביידיש. ספר זה הוכן כספר קריאה מיוחד לנשים, הודפס למעלה משלושים מהדורות, (בין 1616 לראשית המאה ה-17) ותורגם בדורנו לאנגלית ול... עברית.

ההווי המשפחתי, קרי, השבת והחגים, היו בתחום דאגתה של האישה היהודייה, אך המצוקה הכלכלית והיעדרותם הממושכת של הגברים מן הבית לצורכי פרנסה, הטילו על האישה היהודייה חלק נכבד מעול הדאגה לפרנסת המשפחה.

בעקבות מלחמת שלושים השנים, (1618-1648), הופרדו הקהילות שחיו באזורי אלזס, לורן וגם הולנד מתחום השלטון של גרמניה. בתוך גרמניה עצמה, התבסס יותר השלטון המרכזי ואף שחיי היהודים לא נעשו קלים יותר, הם הפכו להיות יציבים יותר.

בתקופת האבסולוטיזם הנאור, החלו יהודים צעירים ועשירים לקנות השכלה חילונית (נוסף על התורנית), וכך נפתח עידן חדש בתולדות יהודי גרמניה.

הפרק הבא ידון ביהודי גרמניה מתקופת ההשכלה ועד לאיחוד גרמניה.

ובימים אלה...

נפתחה ב"שפייר" תערוכה גדולה ביותר ומיוחדת במינה באירופה, של חפצי יודאיקה השייכים ליהודים מימי הביניים. (19.11.2004 - 20.3.2005). העיר שפייר מציינת את הפתיחה מחדש של בית הכנסת במקום שבו הוקם בית כנסת על ידי היהודים בשנת 1104. יהודים הגיעו לשפייר על פי הזמנת הכנסייה הקתולית, שקיוותה לגבות מהם

כספים ולהפריח את כלכלת העיר. למרות שנאת ההמונים, התביאו ותמכו השליטים ביהודים בזמן הפורענויות בימסעות הצלב, מתוך רצונם להיעזר בפירות פעילותם הכלכלית של היהודים. כך נוצר יחס דו-ערכי כלפי היהודים שנע בין שיתוף פעולה לשנאה.

שנאה זו באה לידי ביטוי במספר מוצגים שמסביב להם נוצרו עלילות כלפי היהודים. בשפייר לא היו כל חפצים השייכים ליהודים, וכדי להקים תערוכה מיוחדת זו, היה צורך לפנות ל-86 מקורות, באירופה ובישראל, על מנת שישאילו לתערוכה חפצים של יהודים בימי הביניים. מרבית החפצים שבתערוכה מעידים על עושר החיים היהודיים ועל הביטוי האומנותי שהתברכו בהם היהודים בכתבי יד כגון: "הגדת ראשי הציפורים" - כתב יד מהמאה ה-13 והמחזור מוורמס שנשלחו לתערוכה מישראל, פרוכת מפראג, כתב-יד שונים, ספרי תפילות ועוד. כל חפץ מספר את סיפורו המורכב על בני הקהילה היהודית בשפייר והסביבה שהיו ואינם.

תערוכה זו היא בחסות נשיא גרמניה הורסט קולר (Horst Kohler) וחואן קרלוס (Juan Carlos) מלך ספרד.

ירושלים של מעלה ודמות המשיח ב"הגדת ראשי הציפורים" מ-1300 - דרום גרמניה (צילום משיקופית)

ביבליוגרפיה

- ברקאי, אברהם. **יהודי גרמניה**, הוצאת משרד החינוך ומכון ליאו בק. ירושלים 1996.
- סבג, רחל. **אמנות יהודית בימי הביניים**, הוצאת אגף ת"ל, משרד החינוך והתרבות, התש"ן, עמ' 39.

א. ט"ו בשבט

1. משחק הלל

מטרה: העשרת החניך דרך משחק ותחרות.

אוכלוסיית יעד: נוער

אמצעים:

- לוח פולגלג או בריסטול עליו 64 משבצות (או בהתאם למספר החניכים).
- שאלות ותשובות למדריך בנושאי (המורשת, ענפי הלשון וצמחים בהלכה).
- פולגלג ב-4 צבעים: אדום, כחול, צהוב וירוק כשבצד האחורי נמצא צמדן.

הפעולה:

- מחלקים את הקבוצה לתתי קבוצות.
- כל קבוצה מקבלת צבע.
- כל קבוצה שואפת למלא 4 משבצות בצבעה, ברצף (מאוזן, מאונך, אלכסון או ריבוע). ביכולתה למלא משבצת בצבע כשענתה נכון על השאלה המוצגת לה.
- על הקבוצות היריבות לחסום דרכן של קבוצה למניעת מילוי ארבעת הריבועים.
- בסיום כל המשבצות, תנצח הקבוצה שהרכיבה את מרב הקבוצות בנות 4 המשבצות. קבוצה שלא ענתה על השאלה, הזכות תעבור לקבוצה הבאה.

טבלת המשחק

שאלות המורשת

- עץ משני צידי המנורה בחלום זכריה (צ"ח).
- מעלי עץ זה נתפרו הבגדים הראשונים בתנ"ך (חא"ה).
- בחלום - צמח בולע צמח (חלום פרעה על המטה).
- עץ בגוש עציון שעל שמו נקרא יישוב (אלון - אלון שבות).
- עץ שהתיימר למשול על עצים (האטד - אשל יותם).
- ראה עץ זה בחלומו וניצלו חייו (חלום שר האשקים על הצפן).
- עץ הקשור לייבוש הביצות (אקליטוס).
- עץ המבשר את התחלת האביב (שקד).
- מקלות מעץ זה סייעו להרבות צאן (עראן ילוצ).
- האחד צמח בן לילה (שקד - אטה אהרן).

- והשני נבל בן לילה (קק'ין - י'נה).
- שמו של היישוב סגירה בעברית (איל'נה).
- קיבוץ בעל לוח מפורסם (צ').
- צמח ששימש מעין סיסמת היכר (שב'לח).

ענפי הלשון

- ביטוי המתאר אדם שהתבלט בין אחרים (בש'שנה בין הח'ומים).
- לא היו דברים מעולם (לא ד'ביס ולא י'ער).
- ביטוי המתאר השקעה ועבודה קשה המובילה להצלחה (ה'ז'ר'ס בה'א'טה ב'י'נה יק'ז'רו).
- דבר אל אוזן לא קשבת (דבר אל הע'ז'ים אל הא'ב'נים).
- הצאצאים דומים להוריהם (המ'פ'וח לא נ'פ'ל רחוק מה'ע'ץ).
- אי אפשר לסמוך עליו (אש'ע'נת קנה ר'צ'ץ).
- דבר לא מציאותי (פ'רי הד'מ'יון).
- ביטוי לאדם בעל ידע רחב (איש אשכול'ות).
- השתדל לעמוד על טיבו (המ'ח'קה אחר ש'רש'יו).
- התבסס (ה'י'כה ש'רש).
- שני דברים חיוביים המתאימים (ע'נ'י ה'ע'ן כ'ע'נ'י ה'ע'ן).
- מישוה חלש שאין לסמוך עליו (קנה ר'צ'ץ).
- מתיישב עם, מתאים ל - (ע'ל'ה בק'נה אח'ז).
- כינוי לדבר המשמש ככסות (ע'ל'ה תא'נה).
- כביכול, המציאות אצל הזולת תמיד טובה יותר (ה'ש'א של הש'ן י'רק י'חר).
- בעת ובעונה אחת (ב'ז כ'ה).
- סמל לשלווה ולביטחון (איש מ'ח'ת ע'פ'ן ומ'ח'ת תא'נה).

צמחים בהלכה

- חלק לכהן, נביא ועוד חלקים ניתן ללוי ולעני (תר'א'ות וא'ע'ש'ר'ת).
- בטעות לא לקחתי אך שוב לא חזרתי (ש'כ'מה).

- חיטה ושעורה ביחד לא אזורע (בְּאִיּוֹס).
- שלוש שנים לא אוכלים וברביעית לירושלים מעלים (עֲרֵלָה וְשָׁלֹשׁ רִבְעִי).
- מראשית שבעת המינים לירושלים ברננים (בִּיכּוּרִים).
- לא אקצור הכול, אשאיר פינה לנזקים (פֶּאֱלָה).
- מתנה הנאכלת על ידי ישראל שעולה לירושלים (מַעֲשֵׂה שֵׁנִי).
- שיבולים שנפלו בשעת הקצירה שנשארו לעניים (לֶקֶט).
- אין לו קטף ולא נטף (עֲלָלוּת).
- לא נעבוד באדמה שנה תמימה (שְׁמִיטָה).

על פי "שאל בנך ויגדך" ושאלת בחגך, מאת אריה פלהיימר, פסגות

2. ז'-שיח בטבע

דמיינו לעצמכם דו-שיח בין עצים, בין עצים לבני אדם.

אוכלוסיית היעד: נוער

ניתן לחלק את החניכים למספר קבוצות, ולבקש מכל קבוצה להציג בדרך מקורית את אחד מהתרחישים הבאים בציור, בשיר, בתשדיר שירות וכו'.

דו-שיח בין:

- עצי הפרי לעובדי המטע (חטיבת העמל).
 - העץ שנשרף למשליך הגפרור (שמייה על הטבע).
 - העצים בגן העיר לזוג ישישים (עצה לצליל).
 - השתיל הקטן לעץ הגדול (המבטח).
 - העלה שנושר לעלה שנותר (חילוף דורות).
 - העץ העבות לילד המטפס עליו (הכרת הטבע).
- הערה: ניתן לקבל רעיונות נוספים בסיפור "העץ הנדיב".

דוגמה לדו-שיח בין עץ צעיר לעץ זקן

הצעיר: מה אעשה כשלא אהיה כבר עץ?

הזקן: אולי נהיה קרשים.

הצעיר: ואחר כך?

הזקן: אולי כיסא נדנדה, ארון או שולחן. אולי פסל, או ספסל בגן, נפליג באניות מטען...

אולי נהיה נייר ונעוף הרחק מכאן.

3. שאירה על הטבע

משך הפעילות: 45 דקות.

קהל יעד: כיתות ב'-ג'.

פתיחה: "איך זה להיות עץ? מאת דתיה בן דור (נספח 1) - הצגה (דו-שיח).

גוף

- סיפור החדר של יוגב - ילד שמחדרו נעלמים כל הרהיטים וכו' העשויים מעצים וצמחים - כי הללו נעלמו פתאום מהעולם... מה לומדים מזה? העצים והצמחים מאוד חשובים לנו - ואז שואלים את החניכים - "למה הם כה חשובים, מה הם נותנים לנו?" התשובות יהיו מהסיפור, וגם להוסיף - אוויר (חמצן), נוי, צל וכו'...
 - אחר כך - סיפור בטעויות (נספח 2) - מספרים סיפור על כמה ילדים שהלכו בטבע וליכלכו אותו, השחיתו אותו וכו' - ומבקשים מהחניכים להרים יד כל פעם שהם שומעים מעשה רע שנעשה. לבסוף מסכמים - ראינו כמה שימושים יש לעצים, אבל בשביל זה צריך לשמור עליהם ולא להשחית ולהרוס.
- קישור לשלב הבא - מעבר לשמירה על הקיים אנו גם מוסיפים לטבע על ידי נטיעות.
- סיפור על חוני שהלך בדרך וראה איש שנוטע חרוב - ואומר לו שלעץ לוקח 70 שנה להניב פירות - והוא מאוד זקן - והרי לא יספיק לראות את הפירות, אז מה טעם הנטיעה? האיש עונה לו שלא בשבילו הוא נוטע אלא בשביל הדורות שאחריו, כשם שהדורות לפניו נטעו לו (רצוי להסתכל במקור לפני כן). מסר פנימי - כשאנו נוטעים, זה לא (רק) בשבילנו, אלא גם ובעיקר לדורות הבאים ולאנשים שסביבנו.

"חוני המעגל היה מהלך בדרך. ראה אדם נוטע חרוב. אמר לו: החרוב לכמה שנים טוען פירות? אמר לו לשבצים שנה. אמר לו: כלום יודע אתה שתחיה שבצים שנה? אמר לו: מצאתי את העולם בחרובים, כשם שנטעו אבותיי לי אף אני אטע לבני.

(תענית כ"ג ע"א)

פעם שאלתי עץ / דתיה בן דור

פעם שאלתי עץ: "עץ איך זה להיות עץ?"

"אתה בוודאי מתלוצץ", אמר העץ.

"לא ולא", אמרתי: "ברצינות גמורה - זה טוב או רע?"

"רע?! תמה העץ "מדוע?"

"ולא אכפת לך שאתה תקוע כל השבוע?!"

"אינני תקוע, אני הרי נטוע"

"ולא מתחשק לך לפעמים ללכת לבקר חברים או לראות מה נשמע במקומות אחרים?!"

"אין לי צורך לנוד ולנוע. ציפורים מזמרות לי באופן קבוע, פרפרים לי נושקים, מלטפת הרוח ולנגד

עיני כל האופק פתוח!"

"ובלילה כשכולם ישנים, אז מה?"

"ובלילה אני מאזין לדממה ושומע איך נושמת האדמה, איך פירות מבשילים, איך יורדים הטללים

ובין ענפיי ישנים גוזלים ואני שומר על שנתם."

"אני אוהב אותך עץ" אמרתי אני

והלכתי ונטעתי עץ בגני.

זהו סיפור על חמישה ילדים
חמישה ילדים מאוד חמודים:
הדס, תמר, ארז, רותם ויעל
שהחליטו יום אחד לצאת לטייל.
לאחר כמה שעות של הליכה
עצרו יחדיו לשעת מנוחה.
מתחת לעץ אורן גדול הם ישבו
מים שתו וממתקים אכלו.
הארוחה הייתה מאוד טעימה
אך את הפסולת הם השאירו על האדמה.
הדס, שהייתה עיפה מיד נרדמה
וכל השאר שיחקו בדממה.
ביתיים ארז, חתך ענף עץ
וגילף ממנו פסל בצורת כוכב נוצץ.
לפתע הדס התעוררה בבהלה
כיון שנעקצה מנמלה גדולה.
הגיע הערב והתיישבה כל החבורה

לשיר שירים ולהתחמם לאור המדורה.
ואז צץ רעיון במוחה של יעל
שאפשר לארוחת ערב תפוחי אדמה לבשל.
כדי שהמדורה לא תכבה במהרה
רץ רותם לקטוף עוד ענפים למדורה.
בחיפושו אחרי ענפים מצא פרח מוגן בצבע פנינה
והחליט לקטוף אותו ולהביא לאמו מתנה.
לאחר ארוחת הערב התכוננו כולם לשינה ומנוחה
אך התעצלו לכבות ת'מדורה, והיא
נשארה ללא השגחה.
בבוקרו של יום המחרת
ארז על עץ האורן חרט:
"אנחנו: הדס, תמר, ארז, רותם ויעל
מקווים לחזור לכאן ושוב לטייל
ולכל מי שקורא את מה שכתוב -
אל תשכח לשמור על הטבע
זה מאוד חשוב!!

באדיבות "מרכז להעמקת החינוך היהודי חבצלת השרון

4. מסלול העץ

המטרה: העשרת הידע בנושאים הקשורים לטי"ו בשבט וטבע.

אוכלוסיית היעד: כיתות א'-ג' - רמה צעירה

כיתות ד'-ו' - רמה מבוגרת.

הציוד הנדרש:

- לוח - רצוי פוליגל עליו מצויר עץ ובו מסלול התקדמות. במסלול עצים אדומים ועצים ירוקים, כמו כן הוראות כמו: עצור, המתן תור וכו'.
- כרטיסיות משימה המודבקות במדבקה אדומה.
- כרטיסיות שאלה המסומנות במדבקה ירוקה (בשתי רמות).
- 4 חיילים בצבעים שונים.
- קוביה.
- צוות שיפוט.

מהלך הפעולה:

2 אפשרויות למשחק: אפשרות א': משחק קבוצתי

אפשרות ב': 4 שחקנים או 4 זוגות שהם הנציגים של הקבוצה.

- לכל משתתף חייל בצבע שונה, כולם מזנקים מאותה נקודת התחלה.
- בהגיע משתתף לעץ אדום - יקח כרטיס משימה ויבצע את המשימה הרשומה בכרטיס (ראה דוגמאות בהמשך). ביצוע המשימה מזכה בנקודה.
- משתתף שהגיע לעץ ירוק - יענה על השאלה ויזוכה בנקודה.
- זוכה החניך או הקבוצה שהגיעה לקו הסוף - אל העץ והשיג מספר מקסימלי של נקודות.

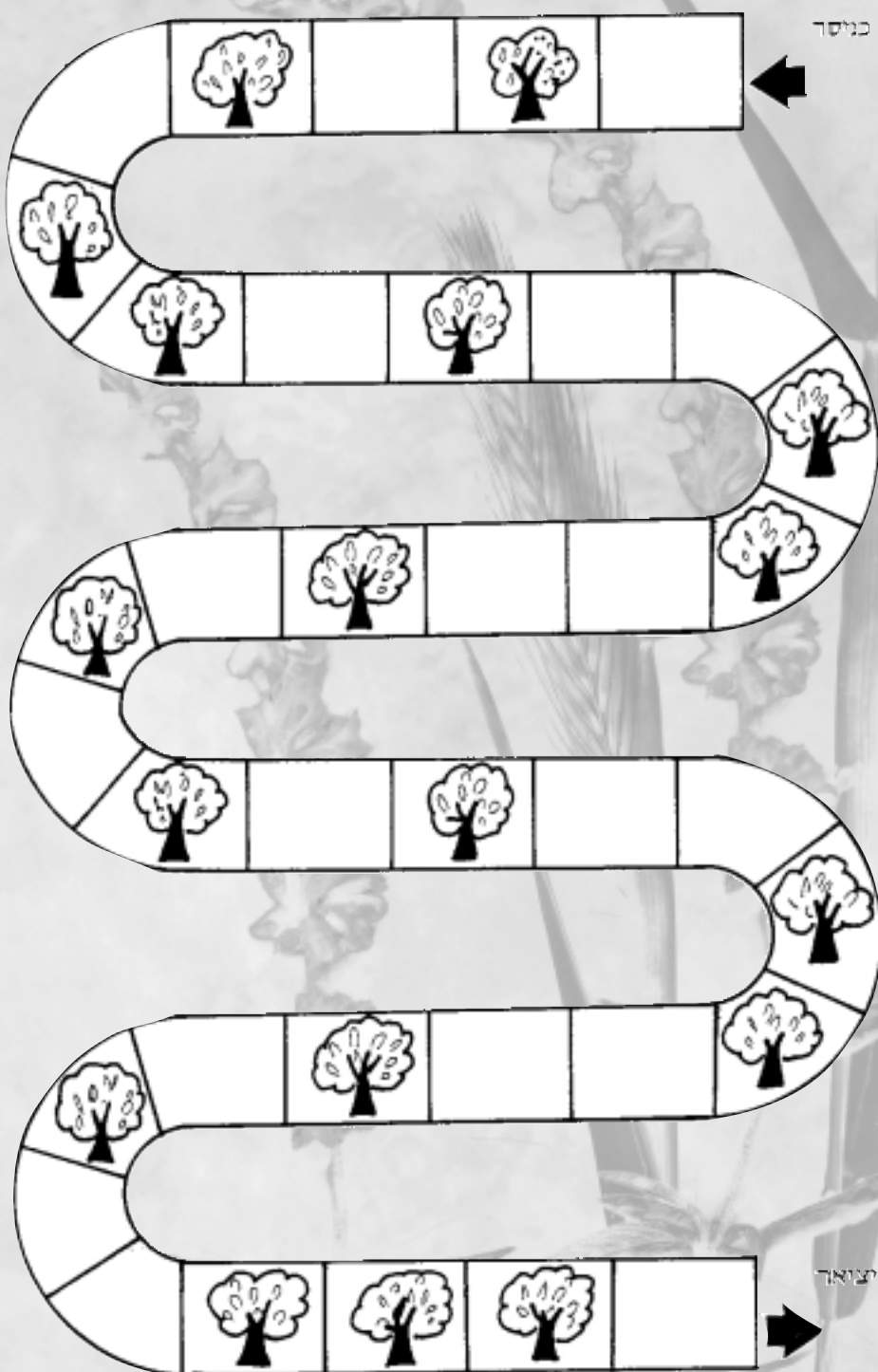
שאלות לרמה הצעירה

- יונה עם עלה של _____ (צ"ח).
- האם החיטה צומחת על העץ או על האדמה (על האדמה).
- איזה פרי משבעת המינים מקשט את סמל המדינה (עץ תאנה).
- ממנו מכינים שמן (צ"ח).

- ממנה מכינים קמח ללחם ולעוגות (אן ח'ט"ה).
- מכינים מהם יין (ע'כ"ט).
- מהו העץ הגבוה ביותר מבין שבעת המינים (ע'ל דק"ל - ת"א).
- כיצד נקראים ענבים מיובשים (צ'א/ק"ט).
- חיטה טחונה נקראת (ק"א).
- מה יוצא דופן, ומדוע? גפן, תאנה, הדר ורימון (הדר - א'ין אשכ"ח הא'ין).
- באיזה חג נוהגים לאכול משבעת המינים (ט"ו בשבט).
- באיזה חודש חל ראש השנה לאילנות (שבט).
- איך נקרא המקום שבו מייצרים יין מן הענבים (ק"ב).
- מה שם המקום בו גדלים ענבים (כ"ט).
- איזה פרי צומח בצורת אשכול (ע'כ"ט - ג'ן).
- מאילו שניים משבעת המינים מכינים לחם (ח'ט"ה ו'ש"ה).
- איזה פרי משבעת המינים שייך גם לארבעת המינים (ת"א - ע'ל"ו ח'ס ה'ל"ב).

שאלות לרמה המבוגרת

- באיזו תקופה בשנה אוכלים ענבים (כ"ט).
- מה מסמלים ענפי הזית (ש"ל/ק).
- באיזו תקופה בשנה מבשילה החיטה (ס"ו הא"ב, תחילת הק"ל).
- מהו הצמח הנפוץ ביותר בעולם (ח'ט"ה).
- אילו משבעת המינים מתוקים (ג'ן, ת"א, ר'אן ות"א).
- כיצד נקרא העץ שעליו צומח התמר (דק"ל).
- בי מצויים הרבה גרעינים, פירותי ירוקים או סגולים וכמובן מתוקים (ת"א/ק).
- מאיזה מין משבעת המינים מכינים בירה (אן הש"ה).
- איזה עץ משבעת המינים הוא הנפוץ ביותר בארץ (ע'ל ה'י).
- איזה פרי משבעת המינים אינו כתוב בפירוש בפסוק (הת"א - א'פ"ע כ"ב).
- מה מבשילה קודם - החיטה או השעורה (הש"ה/ה).
- על ראשי כתר, בתוכי גרעינים אדומים רבים, מי אני (ר'אן).
- איזה פרי משבעת המינים ניתן למצוא בקופסאות שימורים (צ'י"ט).
- "קטיפת" החיטה נקראת... (ק"ר).

על פי "ספר המשחגים", מאת תמר טלשיר, בהוצאת אפקור וסמינר הקיבוצים

משימות למשחק מסלול העץ

1. עמוד על רגל אחת וזמזם את השיר: "כך הולכים השותלים".
2. הראה בפנטומימה כיצד נוטעים עץ.
3. שיר את השורה הראשונה של שלושת שירי ט"ו בשבט.
4. ספר סיפור המתאים לט"ו בשבט.
5. משש את האביזרים בשקית וגלה מה אתה מוצא.
6. העמד את חברך בצורת עץ.
7. שיר את השיר "השקדיה פורחת" במנגינה של "ירושלים של זהב".
8. מנה את שבעת המינים תוך 10 שניות.
9. בט"ו בשבט אנו נוהגים ל... (להמשיך את המשפט).
10. צייר עץ כשעניך מכוסות.
11. ספר על תולדות העץ למן היותו זרע.

באדיבות המדרשה להעמקת החינוך היהודי, בית שמש

5. אילן - אילן (לזכור של אילן ראון ז"ל)

כפי שידוע לנו אילן רמון ז"ל לקח אתו לחלל מספר פריטים סמליים המייצגים את העם היהודי ובכך רצה להראות לעולם את הקשר שלו לעם ישראל (ספר תורה ממחנה ההשמדה ברגן-בלזן, גביע לקידוש, אוכל כשר, מטבע ממלחמות ישראל, דגלונים של בתי ספר ואוניברסיטה, דגל ישראל וכו').

בעקבות אילן רמון ז"ל התבקשתם לייצג את העם היהודי היושב בארץ-ישראל בוועידה עולמית - להראות אלו דברים מבטאים את הקשר.

מתוך הרשימה הבאה נא לבחור 5 דברים שמחברים אתכם לארץ לפי סדר עדיפויות ולנמק את בחירתכם:

נוף הארץ, התנ"ך, מאכלי הארץ, ארץ כמולדת, ציונות, קשר לאדמה ולחקלאות, קברי אבות, מסירות נפש, ספורט, עדות בארץ (קיבוץ גלויות), זיכרון השואה, הבטחת הארץ, מצוות יישוב הארץ.

ב. 800 שנה לרמב"ם

סדר יומו של הרמב"ם

הרמב"ם כותב לרבי שמואל איבן תיבון שביקש לבקר אותו במצרים.

המכתב כתוב בסגנון של אותם הימים.

1. קראו תחילה את פתיחת המכתב, עד למילים "כמו אספר לך". נסו לכתוב זאת במילים שלכם.

2. מדוע הרמב"ם מספר לרבי שמואל על סדר יומו?

3. הכינו לוח שעות ליום אחד בחיי הרמב"ם, כך:

4. כיצד לדעתכם הגיב רבי שמואל על סדר יום כזה?

הקאן / השעה	האקוט	הפעילות

5. מה היה מצבו הנפשי והגופני של הרמב"ם לפי האיגרת?

6. נתמניתם להיות עוזרו האישי של הרמב"ם. האם יש לכם מה להציע לו בעניין פעילותו וסדר יומו?

7. תארו במילים, בציור או בתנועות תמונה אחת שהרשימה אתכם בתיאורו של הרמב"ם.

8. הכינו לוח שעות של פעילותכם היום-יומית והשוו לסדר יומו של הרמב"ם.

סדר יומו של הרמב"ם

(מתוך איגרת לרבי שמואל אבן תיבון)

"ואמנם מה שצדקת מעניין באק אלזי, באו ברוך ה', ואבוק שבהאסי, ואני שש ועליז ושמו
כזה, וחפץ ונכסף ומשתוקק לחברתך, ומאב ומתאווה לראות פניך בנעימים יותר משמחתך בי.
ואף על פי שיקשה עלי רבך סכנת היס, ואמנם אוזיעך ואיעצך, שלא תסתכן על עצמך, כי לא
תגיע אבאך אלי צולת ראות פני, ומה שתיגעך מאני כפי יכלתי. אמנם תועלת חכמה מן
החכמות, או להתייחד ולהתבודד עמי אפילו שעה אחת ביום או בלילה או תחילת (תצפה) כזה
לל, כי תוכן ענייני, כאו שאספר לך:

אני שוכן במצרים, והאלך שוכן באלקסאירה, ובין שני המקומות - שני תחומי שבת, ולי על האלך
אנך כד מאה, אי אפשר לו אבלי ראיתו בכל יום בתחילת היום, אמנם כשתמצאהו חולשה
או יחלה אחד מבניו או אחת מפילגשיו, לא אסור מאלקסאירה, ואני רוב היום בבית האלך...

אשוב למצרים אחר חצי היום, על כל פנים לא אגיע קדס, ואני מתעב ואמצא האכסדאות
כלן מלאות בני אדם גויים ויהודים, בהם חשוב וללתי חשוב, ושופטים ושוטרים ואוהבים
ושונאים, ערב רב ידעו את עת שובי, ארז מעל הבהמה, ואחל ידי, ואצא אליהם לפייסם
ולרצות ולחלול פניהם כדי למחול על כבודם להמתין אותי, עד כדי שאוכל אכילת ארע, והיא
אמת לעת, ואצא לרפאותם ולרבות להם פתקאות ונחסותאות ופלאות חליהם... ולפעמים
באונות התורה עד סוף שתי שעות מן הלילה או יותר אספר להם, ואצאם, ואבד עמם...
ויכס הלילה, ואני בתבליית החולשה - לא אוכל לדבר. סוף דבר - לא יוכל אחד מישראל לדבר לי,
או להתחבר ולהתבודד עמי צולת יום השבת, אל יבא כל הקהל או רובם אחר התפילה.

אנך הצבוח, באה שיעשה כל ימי השבוע...

זה תוכן ענייני ביום."

על פי הרמב"ם, "פעילויות למידה", הוכן על ידי צוות מרפ"ד חמד"ת,

מאת ציון עמיר, יצחק דעי, המכון לחינוך דתי בישראל, המכללה הדתית למורים ע"ש רא"ם ליפשיץ

1. פרשת השבוע בכותרות

לפניכם מבוקי החדשות כפי שנמסרו לכתבנו מפי מקורות יודעי דבר.
יש למיין מתוכם 5 כותרות הרומזות לפרשת השבוע (של אותו שבוע) ולהתאים בין הפרשה לכותרת.

עולים מחירי הכבשים

אכזרים במדבר

הבטחה שקיימה

"יוצאים עם שחר"

הסופרמרקט סגור בשבת

חושך נפל על הפורום

מבצע "שכן טוב"

"חסיידת" היהודית בחימוליה

מדריך קפיצה לאמכסיה רותמת

ריסס כתובות על אוהל הנשיא - הייתכן?

הכומר הראשי התגייס!

את הציווי הזה כבר שמענו

יש לנו חור באוזון / עשו לו חור באוזון

מכרו "עניינים" לדרך

חבר מביא חבר

תו-תקן חדש לבנייה

יש בו טעם לכל דבר

רואים קולות - הייתכן?

מלחמה ביולוגית ראשונה

אמרו עליהם: הם אכלו מה שהם בישלו

2. חידות על הפרשה לנוער

מי יודע

רמז

פרשת בא

1. "הסור מרע" ב"בא" והשכר ב"משפטים" רמז: כלב
2. היכן הוחלף הבן הרשע רמז: התשובה
3. בזה שאינו יודע לשאול? רמז: משמותיו של יתרו
3. זה שברח במדרש רבה מעצת רמז: "הבה ונתחכמה" מסתתר בפרשתנו, בדרך של תרתי משמע.

פרשת בשלח

1. אותה מידה להסיח, למן ולמשיח רמז: הכהן המשיח
2. לפטליסטים, לפציפיסטים, למיליטריסטים רמז: כיתות
3. רובו של חד גדיא בפרשה רמז: ואתא

פרשת יתרו

1. השאלה היא מה נשמע? רמז: סנהדרין צד
2. ולמי מגיע קרדיט על התשובה. רמז: ויענו / ויתן
3. מבוקש רש"י בפרשת שמות רמז: חושים
- שהיפוכו, בפרשת יתרו.

פרשת משפטים

1. מבוקש רמז לפסח שני בפרשת משפטים רמז: רגלים
2. חוטא ועוד חוטא רמז: רש"י
3. מענישים זה את זה. רמז: עוף
3. באוסטרליה מציאות, ובפרשת מיעוט, המסתתר באיות.

החידות מתוך הספר "תורתך שעשועי", מאת זאב פרנק,

ניתן להשיג בחנויות הספרים, פרטים בטל' 052-8915600

(פתרונות בסוף הגיליון)

מאת בת חן אהרונסון

1. מיחזור נייר

ט"ו בשבט הוא "חג לאילנות". זו יכולה להיות הזדמנות לדבר עם החניכים בנושא המיחזור וחשיבותו לטבע והקשר לעצים כמובן, ואף למחזור אתם נייר ולהכין יחד ניירות מרהיבים.

חומרים וציוד:

- נייר משומש. יכול להיות כל סוג של נייר - עיתון, גלילי נייר טאולט, דפי טיוטה, קרטון של ביצים, שקיות נייר, דפי מחשב, אריזות של דגני בוקר ועוד.
- בלנדר.
- 2 מסגרות עץ (ניתן להשתמש במסגרות ישנות של תמונות או במשהו דומה).
- רשת מתכת (כמו זו שמשמשת להגנה מפני יתושים על חלונות). ניתן להשיג בחנויות לחומרי בניין.
- מהדק סיכות.
- כמה ריבועי בד (מעט יותר גדולים מגודל המסגרת).
- ספוג.
- קערה גדולה או גיגית.
- אפשר להוסיף עמילן נוזלי.
- אפשר להשתמש במייבש שיער או במגהץ כדי לזרז את הייבוש.

הכנה:

- חותכים את הניירות לחתיכות כמה שיותר קטנות.
- חותכים ריבוע של רשת בגודל של המסגרות. מותחים את הריבוע על גבי אחת המסגרות ומהדקים אותו אליו בעזרת מהדק סיכות, כך שיוצרים מעין מסגרת.
- מכניסים את חתיכות הנייר לבלנדר יחד עם מים רותחים. מפעילים את הבלנדר עד שנוצרת עיסה אחידה.
- ממלאים חצי מהגיגית במים ומעבירים את העיסה שנוצרה אל תוך הגיגית.

- אם משתמשים בעמילן זה הזמן להוסיפו אל המים. העמילן גורם לנייר להיות פחות סופג כך שאם רוצים לכתוב או לצייר על הנייר, העמילן ימנע מהדיו להתפשט.
- מכניסים את ה'מסננת' אל תוך המים שבגיגית ומעבירים חופן מהעיסה על גבי המסננת. משטחים את העיסה בעדינות על גבי המסננת ומוציאים מהמים באיטיות.
- מניחים ריבוע בד על גבי העיסה לאחר ששיטחנו אותה. נותנים למים לנטוף בעדינות רבה! הופכים כך שהרשת תהיה כלפי מעלה והבד כלפי מטה.
- בעזרת הספוג עוברים על הרשת בלחיצות קלות כדי שעוד מים יזלו.
- בשלב זה מסירים לאט ובזהירות את מסגרת העץ מן הנייר כך שהרשת מתנתקת.
- משאירים את הנייר על הבד עד לייבוש מלא.
- לאחר הייבוש מסירים בעדינות את הנייר מהבד!

אפשרויות לגיוון והוספות:

- ניתן להוסיף לתערובת הנייר בבלנדר צבעי מאכל ואז הנייר נצבע בצבעים שונים.
- ניתן להשתמש בניירות בצבעים שונים. גם כאן התוצר המוגמר יהיה צבעוני ומעניין.
- ניתן להוסיף פרחים או עלים מיובשים, סיבי בד או נסרים. במקרה כזה ההוספה תתבצע בשלב שיטוח העיסה על גבי המסננת. יש לשים לב שהחומר שמוסיפים מתחבר היטב אחרת הוא ייפרד מהנייר לאחר הייבוש.

2. ייבוש פרחים

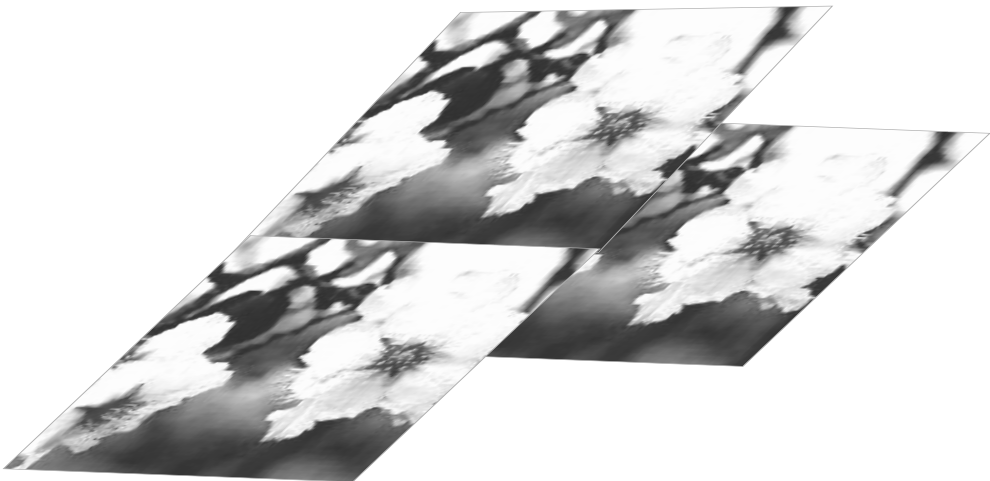
חומרים וציוד:

- פרחים טריים שאותם רוצים לייבש.
- גליצרין נוזלי.
- מים.
- קערה עמוקה.
- אטבי כביסה.

הכנה:

- בתוך הקערה מערבבים גליצרין ומים ביחס של אחד לארבעה.
- לוקחים פרח וטובלים בתוך התערובת. יש להקפיד שהנוזל יגיע אל כל העלים.
- מוציאים את הפרח מהתערובת ותולים אותו הפוך (עם עלי הכותרת כלפי מטה). כך שומרים על הפרח ישר ומונעים ממנו "להתכוףף".
- ממתינים לייבוש במשך כמה ימים (לא רק הגליצרין צריך להתייבש אלא גם הנוזלים שבפרח).
- הגליצרין שומר על המראה הרענן ועל צבעי הפרח למשך זמן ארוך יותר.
- לאחר הייבוש ניתן לשלב את הפרחים בסידורי פרחים שונים, לכבוד ט"ו בשבט אפשר גם לשלב פירות יבשים בסידור הפרחים.

לתגובות והערות אשמח אם תצרו קשר בדוא"ל batchenar@hotmail.com

חומר אור-קולי

ט"ו בשבט

סרטי וידאו (המצויים במרכזיה הפדגוגית התורנית)

- **האדם עץ השדה** - (יסודי) - 158 (כ.ר.) - ט"ו בשבט במקורות ובמסורת (מהסדרה "קשת וענף") (הטלוויזיה החינוכית).
- **שבעת המינים** - (כל הגילים) - 138 - משמעותם של שבעת המינים, מספרם, צורתם, מקורם, תפקידם בחיי העם היהודי ובארץ-ישראל. שילוב מרהיב של צורות, סמלים ומשמעויות היסטוריות, דתיות ומיסטיות (שירות הסרטים הישראלי).
- **שומרי היער** - (יסודי) - 265 - שני ילדים עוזרים למשטרה ולמכבי האש לפענח שריפה ביער. סרט של קרן קיימת לישראל (הטלוויזיה החינוכית).
- **קלאסי טבע** - 201 - חוויה מוזיקלית לפעוטות מלווה בתמונות חיות בטבע.
- **פסוקו של מקום** - מסיפורי הארץ הטובה - (7-1) 231 (הטלוויזיה הכללית).
- **בל תשחית** - (חטיבת ביניים) - 233, 312, 559 - מפקד כיתת חיילים גורם להשחתת פירות ועצים בשעת אימונים, בתאנה של "צורכי ביטחון", עד שאחד החיילים מעמיד אותו על החומרה של איסור "בל תשחית" (הטלוויזיה החינוכית).
- **ירושלים - יערות סביב לה** - (חטיבת ביניים ועל-יסודי) - 404 - פעילות הקרן הקיימת לישראל בירושלים ובהרי יהודה: היסטוריה, חקלאות תנ"כית וחקלאות היום, יער טבעי ויער נטוע, ועוד (הטלוויזיה הכללית).
- **העץ והיער** - (יסודי) - 423 - העץ וסביבת גידולו, חלקיו, החיים סביבו, כריתת עצים, השימוש בעץ.
- **רבה אמונתך** - (על-יסודי) - 427(2)1 - קלטות וידאו המציגות את העולם שלנו מתוך התבוננות אל שמים וארץ מספרים כבוד א-ל: 1) ברכי נפשי - תהלים קי"ד; 2) מן הסערה - מענה ה' לאיוב - ל"ח-ל"ט (פלפוט בע"מ).
- **נאות קדומים** - (חטיבת ביניים ועל-יסודי) - 582 - סיור בשמורת הטבע התנ"כית נאות קדומים, עם נגה הראובני, לרגל קבלת פרס ישראל תשנ"ד.
- **ארץ ישנה חדשה** - (חטיבת ביניים ועל-יסודי) - 617 - סרט המציג את ארץ-ישראל באור חדש: דרך תמונות של ארצנו - תמונות נוף, אתרים ובעיקר עדויות של "מטיילים" ידועים, חכמים ואנשי צבא ומדע שעוברים את הארץ עם התנ"ך בידיהם לפני מאות בשנים ומשתוממים לנוכח מה שענייהם ראו - השממה מול ההבטחות בתורה (טוביה שוורץ ומשה בן מנחם).
- **האיש שנטע עצים** (אנימציה) - 649 - סיפורו של אלעזר בופירה, איש בודד ומופלג שהתמסר לנטיעת עצים בארץ שוממה ונידחת. האיש לא נכנע לפגעי הטבע והאדם, והודות לנחישותו ולעבודת יחיד שלו

הצליח להפוך שממה לארץ פורחת ומיושבת (הטלוויזיה הכללית).

- **מעבר לאופק - 814** - צילומים של נופי ארץ-ישראל מהאוויר (דנאור הפקות).
- **הדיסקונטאים מטיילים בשבילי הכיף - 816** - (טיולים מובחרים).
- **הנשר האחרון - 841** - (חטיבת ביניים ועל-יסודי) - חיי הנשרים בטבע.
- **אהבת החסידה - 842** - (חטיבת ביניים ועל-יסודי) - חיי החסידות ברמת הגולן.
- **פרפר נחמד - 862** - עץ עץ - צמיחה - זרעים (הטלוויזיה החינוכית).
- **העץ הנדיב - (יסודי) - 873** - סרט אנימציה על הסיפור הידוע, שבו מסופר על עץ ועל ידידו הילד. הילד גדל, והעץ מתוך אהבה, ממשיך לתת לו כל מה שביכולתו.
- **50 על 5 - 7-986** - הכרת 50 יישובים בארץ (רשות השידור).
- **יחד אל ההר (דרום הר חברון) - 1027** - לציון 20 שנה לחידוש ההתיישבות בהר חברון.
- **מינים נכחדים - 1051**.
- **תנו לחיות לחיות - 1052**.

קישורים לאתרים ברשת לט"ו בשבט (בעברית)

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Toranit/HaverimLareshet/>

ChageyIsrael/tubishevat.htm

<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Toranit/MekorotNose/>

moadim/tubishevat.htm

קלטות קול (המצויות במרכזייה הפדגוגית התורנית)

2108 - סדר ט"ו בשבט מהו?

2132 - כי תבואו אל הארץ.

2176 - חוצות ישראל - כיעור ויופי.

2300 - טיולי דניאל - סדרת טיולים מדן ועד מכתש רמון.

2319 - שירים לסדר ט"ו בשבט (ארץ מורשת).

2348 - ט"ו בשבט בעניין ראש השנה שבו (שיעור).

שקופיות

3009 - ט"ו בשבט (גנוט).

3016 - ברכי נפשי (גנוט).

3027 - יהדות בסביבה.

אנו שמחים להודיע על הופעת הקטלוג החדש של החומר האור-קולי במרפ"ד התורני. ניתן גם לראות את הקטלוג באתר האגף.

פתרונות לתשבץ הצמחיה

מאונך: 1) חג האילנות; 9) אגמון; 10) שק; 12) חטה; 15) זון; 17) רותם; 19) הטעה; 21) זבל; 22) זוג; 24) עץ; 25) השקדיה פורחת; 27) בק; 28) תבן; 29) ברן; 30) חטוב; 32) תעוש; 33) תמר; 36) יבם; 37) הל; 39) יבול; 41) חג הנטיעות.

מאונך: 2) הא; 3) אגס; 4) ים; 5) לוז; 6) ננוה; 7) תש; 8) החרוזה; 11) קמה; 13) טו בשבט; 14) התלקקות; 16) נטע רבעי; 18) אוהבת; 20) עץ חרוב; 22) זית; 23) גפן; 26) תנשמת; 30) חסה; 31) כמיה; 34) רבן; 35) דלי; 38) לך; 40) וט.

פתרונות לפרשת השבוע לנוער

פרשת בא

1. בא י"א, ז': "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו". משפטים כ"ב, ל': "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו". רש"י: "...מה ת"ל לכלב, למדך הכתוב שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, שנאמר "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו", אמר הקב"ה - תנו לו שכרו. ומעניין לציין עובדה שמרמזת ומחזקת את הקשר בין שני הכלבים (הכלב של בא והכלב של משפטים), ובכן, בשני המקרים עוסקת התורה בענייני בכורות ובכורה. במשפטים: "מלאתך ודמעך לא תאחר בכור בניך תתן לי. כן תעשה לשורך ולצאנך" (ובכן, ענייני בכורה) ובסמוך נאמר: "...ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, לכלב תשליכון אותו". ובפרשת בא: "ומת כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה היושב על כסאו עד בכור השפחה אשר אחר הריחים וכל בכור בהמה. והיתה צעקה" וגוי. ומיד לאחר מכן: "ולכל בני ישראל לא יחרץ..." ולכן - הסור-מרע ב"בא" והשכר ב"משפטים".

2. בא י"ב, כ"ו: "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם (והדברים מיוחסים לבן הרשע) ואמרתם זבח פסח הוא לך" וגוי. אך אם נחפש בהגדה של פסח ניווכח לדעת שהרשע לא מקבל את התשובה המובאת בתורה "ואמרתם זבח פסח הוא לך", אלא את התשובה "ואף אתה הקהה את שיניו ואמור לו בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים" ומילים אלו לקוחות למעשה מן התשובה לבן "שאינו יודע לשאול" שאף היא מובאת בפרשתנו לקראת סופה (הסבר נרחב בעניין זה אפשר לראות בכלי-יקר ובעוד מפרשים). ולכן - היכן הוחלף הבן הרשע, בזה שאינו יודע לשאול? והתשובה: בהגדה של פסח כנ"ל.

3. מדרש רבה פרשת שמות אות ט': א"ר חייא א"ר סימון ג' היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו. בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נידון ביסורין, יתרו שברח זכו בניו וישבו בלשכת הגזית וכו'. ובכן, "זה שברח במדרש-רבה, מעצת הבה נתחכמה", הוא יתרו. ובפרשתנו נאמר לגבי מכת הארבה י', ה': "...ואכל את יתר הפליטה" וגוי. והרי "יתר" הוא אחד משמותיו של יתרו, ואם כן, יש ב"יתר הפליטה" רמז בדרך של תרתי-משמע, ליתרו שברח. יתר = יתרו, פליטה = בריחה. ולכן - זה שברח במדרש רבה מעצת הבה נתחכמה, מסתתר בפרשתנו בדרך של תרתי משמע.

פרשת בשלח

1. בשלח ט"ז: "ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת אחת ותן שמה מלוא העומר מן והנח אותו לפני ד' למשמרת לדורותיכם וכו' והעומר עשירית האיפה הוא". ובפרשת צו ו' י"ב: "זה קרבן אהרן ובניו וכו' ביום המשח אותו (וכפי שהוא מכונה במשנה בהוריות: הכהן-המשיח) עשירית האיפה סולת מנחה תמיד". ולכן - אותה מידה להסיח (עשירית האיפה), למן ולמשיח (הכהן המשיח).

2. ירושלמי תענית פ"ב ה"ה: תניא ארבע כיתות נעשו אבותינו על הים, אחת אומרת ניפול לים (פטליסטים), ואחת אומרת נחזור למצרים (פציפיסטים), ואחת אומרת נעשה עמהם מלחמה (מיליטריסטים) ואחת אומרת נצווה כנגדם (אקטיביסטים). זו שאמרה ניפול לים אמר להם משה: "התייצבו וראו את ישועת ד' " (בשלח). זו שאמרה נחזור למצרים, אמר להם: "כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם" (בשלח), זו שאמרה נעשה עמהם מלחמה, אמר להם: "ד' ילחם לכם" (בשלח), וזו שאמרה נצווה כנגדם, אמר להם: "ואתם תחרישון" (בשלח). ולכן - לפטליסטים (ניפול לים), לפציפיסטים (נחזור למצרים), למיליטריסטים (נעשה מלחמה) ולאקטיביסטים (נצווה כנגדם) - תשובות מפרשתנו לתת, על פי ירושלמי תענית פרק ב'.
3. בשלהי הפרשה: "ויבא עמלק" וגו' וברש"י: סמך פרשה זו למקרא זה, לומר תמיד אני ביניכם, ומזומן לכל צרכיכם, ואתם אומרים היש ד' בקרבנו אם אין?! חייכם שהכלב בא ונושך אתכם וכו', ובכן, ויבא עמלק... ואתא כלבא!... ובפרק ט"ו, כ"ה: "ויצעק אל ד' ויורהו ד' עץ", ובכן, ואתא חוטרא!... ובפרק י"ד, כ"ד: "וישקף ד' אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן... ואתא נורא!... ובפרק י"ד, כ"ו: "נטה את ידך על הים וישבו המים על מצרים" וגו'... ואתא מיא!... ובאותו פרק: "וישקף ד' אל מחנה מצרים... ויהם את מחנה מצרים... ואתא הקב"ה!... ולסיכום: ואתא כלבא, ואתא חוטרא, ואתא נורא, ואתא מיא, ואתא הקב"ה. ולכן - רובו של חד-גדיא, בפרשה.

פרשת יתרו

1. סנהדרין צד: "ויאמר יתרו ברוך ד' אשר הציל אתכם", תנא משום רבי פפיס, גנאי הוא למשה ושישים ריבוא שלא אמרו 'ברוך', עד שבא יתרו ואמר "ברוך ד' " ... ובכן השאלה היא מה נשמע? והתשובה המקובלת היא: ברוך ד'... והקדריט מגיע ליתרו שהיה הראשון... שאמר "ברוך ד' " (כנ"ל בסנהדרין).
2. "אחד בפה ואחד בלב" - זהו ביטוי לחוסר כנות אך אם נהפוך את מילות הפתגם מ"אחד בפה" ל"פה אחד", ומ"אחד בלב" ל"לב אחד" נקבל אחדות, והקשר לפרשה "ויענו כל העם יחדיו" כלומר פה אחד, "ויוחן שם ישראל" מפרש רש"י כאיש אחד בלב אחד ולכן היפוכו של חוסר כנות.
3. שמות ד', י"א, רש"י ד"ה "או מי ישום אלם" (תנחומא) מי עשה פרעה אלם שלא נתאמץ במצוות הריגתך, ואת משרתיו חרשים שלא שמעו בצוותו עליך (שבת קמ), ולאספקלטורין ההורגים מי עשאו עוורים שלא ראו כשברחת מן הבימה ונמלטת, הלא אנוכי ששמי ד' עשיתי כל זאת. ובכן, ד' עשה אלם, חרש ועיוור. ובפרשתנו כ', ט"ו ברש"י ד"ה "יוכל העם רואים" מלמד שלא היה בהם אחד סומא, ומנין שלא היה בהם אלם? ת"ל וכו' ומנין שלא היה בהם חרש? ת"ל וכו'. ובכן, בפרשתנו הקב"ה דאג לכך שלא יהיה בבני ישראל אלם חרש ועיוור, בדיוק להיפך ממה שקרה בארמון פרעה שהוזכר קודם. ולכן - מבוקש רש"י בפרשת שמות, שהיפוכו בפרשת יתרו!

פרשת משפטים

1. משפטים כ"א, כ"ד: "עין תחת עין, שן תחת שן, יד תחת יד, רגל תחת רגל". פסח הוא כידוע אחד משלושת הרגלים, כלומר פסח הוא רגל ואם מישהו היה טמא והפסיד את קרבן הפסח הרי שיש לו אפשרות להשלים את החסר בפסח שני, כלומר "רגל" תחת "רגל"... וכ"ז בי"ד אייר במקום בי"ד ניסן, כלומר "רגל" תחת "רגל" בי"ד תחת י"ד... ולכן - מבוקש רמז לפסח שני בפרשת משפטים.
2. משפטים כ"א, י"ב: "מכה איש ומת מות יומת. ואשר לא צדה והאלוקים אנה לידו" וגו'. רש"י: ולמה תצא זאת מלפניו? (כלומר, למה ד' מגלגל הריגה בשוגג לידי אדם מסוים), הוא שאמר דוד, כאשר יאמר משל הקדמוני

מרשעים יצא רשע וכו' במה הכתוב מדבר? בשני בני אדם, אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד, ולא היו עדים בדבר שיעידו. זה לא נהרג וזה לא גלה, והקב"ה מזמין לפונדק אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם וזה שהרג שוגג עולה בסולם ונופל על זה שהרג במזיד והורגו, ועדים מעידים עליו ומחייבים אותו לגלות. נמצא זה שהרג בשוגג גולה וזה שהרג במזיד נהרג. ולכן - חוטא ועוד חוטא, מענישים זה את זה.

3. משנה בחולין פרק "כל בשר": רבי עקיבא אומר, נאמר "לא תבשל גדי בחלב אמו" שלוש פעמים, פרט לחיה ולעוף ולבהמה טמאה. וקיימא לן כר' עקיבא. ובאוסטרליה מצוי עוף גדול הדומה ליען ושמו "אָמו"... ובכך, בעוד אנו, מצד אחד ממעטים מן הפסוק "לא תבשל גדי בחלב אמו", פרט לעוף, הרי שמצד שני מסתתר בפסוק הזה העוף ששמו "אָמו", א-מ-ו, בתיבה אָמו. ולכן - באוסטרליה מציאות (אמו) ובפרשה מיעוט, המסתתר באיות (א, מ, ו).

